МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «ВІДМИВАННЯ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ: ШЛЯХИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФБМ-22-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

_____ Цимбалюк Назар Володимирович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Москаленко Наталія Віталіївна, к.е.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(підпис)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «15» 01 2024 № 9

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2024

Реєстрація №20 19.01.2024р. Бєлєнковська В.С.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 15.01.2024р.
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 09.02.24
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Приходько Л.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:
(підпис) Бересавська О.І.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Коваленко Ю.М.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Пернарівський О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	**від 0 до 10**	10		
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	**від 0 до 10**	8		
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	48		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	94		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 46 **балів.**

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
94	A	5		

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	**A**	**5 (відмінно)**
80-89	**B**	**4 (добре)**
70-79	**C**	
60-69	**D**	**3 (задовільно)**
50-59	**E**	
35-49	**FX**	**2 (незадовільно)**

Факультет фінансів та цифрових технологій

Кафедра фінансових ринків та технологій

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Затверджую
Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій
_____Юлія КОВАЛЕНКО
«15» листопада 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

здобувачу вищої освіти

Цимбалюка Назара Володимировича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту)
Відмивання коштів незаконного походження : шляхи виявлення та запобігання
Затверджена наказом ректора від 15.11.2022 р. № 1208
2. Строк здачі закінченої роботи 31.10.2023
3. Мета роботи це проведення аналізу схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження, узагальнення механізму запобігання відмиванню коштів незаконного походження, надання пропозицій щодо напрямів покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.
Об'єктом дослідження є ефективність шляхів виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження.
Предмет дослідження економічні відносини в процесі виявлення та запобігання відмивання коштів незаконного походження.
Орієнтована база дослідження банки, фінансові установи, дані фінансового моніторингу.
4. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, наукові статті, монографії, Інтернет-ресурси, підручники, дані фінансового моніторингу, тощо.
5. Перелік графічного матеріалу таблиці, схеми, рисунки.
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження відмивання коштів незаконного походження. 1.1 Сутність, причини поширення та наслідки відмивання коштів

незаконного походження. 1.2. Організаційні засади функціонування систе
протидії відмивання коштів незаконного походження. Розділ 2. Практи
аспекти виявлення та запобігання відмивання коштів незаконного походжен
2.1. Аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження.
Механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження. Розді
Напрями покращення організації протидії відмиванню коштів незаконн
походження.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	2.	3.	4.
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	29.09.2023 р.	29.09.2023 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	31.10.2023 р.	31.10.2023 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	11-22.12.2023 р.	22.12.2023 р.
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	26-29.12.2023 р.	27.12.2023 р.
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-09.01.2024 р.	09.01.2024 р.
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	01.11.2023 р.- 04.12.2023 р.	01.12.2023 р.
7	ЗАХИСТ	07-08.02.2024 р.	08.02.2024 р.

8. Дата видачі завдання «15» 11 2022

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ (підпис) Москаленко Н.В. (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Береславська О. (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Цимбалюк Н.В. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

«Відмивання коштів незаконного походження: шляхи виявлення та запобігання»

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Мета роботи полягає в проведенні аналізу схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження, узагальненні механізму запобігання відмиванню коштів незаконного походження, наданні пропозицій щодо напрямів покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Завданнями роботи є визначити сутність, причини поширення та наслідки відмивання коштів незаконного походження; охарактеризувати організаційні засади функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження; провести аналіз схем та шляхів відмивання коштів та запропонувати напрями покращення протидії відмиванню коштів.

Предметом дослідження є економічні відносини в процесі виявлення та запобігання відмивання коштів незаконного походження.

Об'єктом дослідження є ефективність шляхів виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження.

Базою дослідження виступають банки, фінансові установи, дані фінансового моніторингу.

За результатами дослідження запропоновано напрями покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Одержані результати можуть бути використані для розробки нових законодавчих і нормативних актів, а також методичних рекомендацій для правоохоронних органів і фінансових установ, які займаються боротьбою з відмиванням коштів незаконного походження.

Кваліфікаційна робота містить 68 сторінок, 6 таблиць, 2 рисунки, список використаних джерел з 48 найменувань.

Ключові слова: відмивання, легалізація, незаконне походження, державне регулювання.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи 2024 р.

ANNOTATION

"Money laundering of illegal origin: ways of detection and prevention"

The purpose of the study is to analyze the schemes and ways of money laundering, to summarize the mechanism of preventing money laundering, and to provide proposals for improving the organization of countering money laundering.

The objectives of the study are to define the essence, causes and consequences of money laundering; to characterize the organizational principles of the system of countering money laundering; to analyze the schemes and ways of money laundering and to propose ways to improve the counteraction to money laundering.

The subject of the study is economic relations in the process of detecting and preventing money laundering of illegal origin.

The object of the study is the effectiveness of ways to detect and prevent money laundering.

The research is based on banks, financial institutions, and financial monitoring data.

Based on the results of the study, the author proposes ways to improve the organization of counteraction to money laundering of illegal origin.

The results can be used to develop new legislative and regulatory acts, as well as methodological recommendations for law enforcement agencies and financial institutions involved in combating money laundering.

The qualification work consists of 68 pages, 6 tables, 2 figures, a list of references.

The qualification work contains 68 pages, 6 tables, 2 figures, and a list of 48 references.

Keywords: money laundering, legalization, illegal origin, state regulation.

The year of completion of the qualification work is 2022-2023.

Year of work defense: 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП……2

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ……5

1.1. Сутність, причини поширення та наслідки відмивання коштів незаконного походження……..5

1.2. Організаційні засади функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження……12

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ……..20

2.1. Аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження……...20

2.2. Механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження…..…37

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ……46

ВИСНОВКИ……..……52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективність ринків капіталу та відносна відсутність контролю за переказом коштів дозволяє злочинним організаціям безкарно відмивати кошти, отримані від незаконної діяльності, на національному та міжнародному рівнях.

З іншого боку, заходи, що вживаються міжнародним співтовариством проти злочинців, суворо обмежують використання коштів незаконного походження. У цьому контексті злочинці шукають різні способи легалізації джерел походження коштів, вдаючись до так званих "брудних" операцій з відмивання грошей, які постійно набувають нових форм. У сучасному світі існує багато схем відмивання грошей, і регулярно з'являються нові.

Ці нові схеми характеризуються постійним зростанням складності процесу, прискоренням незаконних операцій, постійним розвитком методів відмивання грошей злочинцями та глобалізацією таких процесів. Окрім банків, які традиційно використовуються для відмивання грошей, все більшої популярності набувають системи електронних (віртуальних) грошей. В Україні з'явилися нові злочинні схеми, пов'язані з фінансуванням тероризму та приховуванням доходів від корупції.

Відмивання грошей є загрозою економічній безпеці будь-якої країни і стає глобальним явищем. Це пов'язано з тим, що різні схеми відмивання грошей мають транснаціональний характер і пов'язані з організованою злочинністю (торгівлею наркотиками, фінансовими махінаціями, работоргівлею та фінансуванням тероризму). Для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму необхідно вдосконалити класифікацію типових і нетипових схем, а також методи їх виявлення та запобігання.

Серед науковців, які досліджують проблему відмивання коштів незаконного походження, можна виділити таких: Баранов Р., Москаленко Н., Білоус І., Гніданик А., Гончаренко І., Думчиков М., Сіра М., Рєпін Д., Завидняк І., Кашпур Л., Лєонов С., Бойко А., Боженко В., Лучко І., Рєзнік О., Берцюх А.,

Стеблянко А., Тарнавський Ю., Беседа Д., Момотенко Т., Суворов О., Каракасіді О., Уткіна О., Халін О., Чабаненко Ю. та ін.

Отже, актуальність теми дослідження про шляхи виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження виокремлюється проблемами, які існують у сфері протидії відмиванню коштів незаконного походження, та потенційними внесками, якими можуть займатися дослідники та практичні діячі.

Мета роботи - узагальнити та визначити особливості шляхів виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження. Робота спрямована на проведення аналізу схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження, узагальнення механізму запобігання відмиванню коштів незаконного походження, надання пропозицій щодо напрямів покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Завдання роботи: визначити сутність, причини поширення та наслідки відмивання коштів незаконного походження; охарактеризувати організаційні засади функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження; провести аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження; узагальнити механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження; запропонувати напрями покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Об’єктом дослідження є ефективність шляхів виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження.

Предмет дослідження - економічні відносини в процесі виявлення та запобігання відмивання коштів незаконного походження.

Методи дослідження. У дослідженні використані методи пізнання: діалектичний, системний, комплексний та інші. Для пізнання сутності, причин поширення та наслідків відмивання коштів незаконного походження застосовувався діалектичний метод, що дало змогу розглянути це явище як універсальну категорію, яка постійно змінюється під впливом змін у структурі сучасних правових систем і механізмів. Системний метод та метод аналізу застосовувалися під час аналізу схем та шляхів відмивання коштів незаконного

походження. Також у дослідженні застосовувалися загальні гносеологічні прийоми пізнання – індукції, дедукції та синтезу, що надало можливість повноцінно вивчити механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження.

Науково-практична значимість одержаних результатів. Результати дослідження дозволяють глибше зрозуміти суть відмивання коштів незаконного походження, його схеми та шляхи, а також осмислити механізм боротьби з цим явищем. Результати можуть бути використані для розробки нових законодавчих і нормативних актів, а також методичних рекомендацій для правоохоронних органів і фінансових установ, які займаються боротьбою з відмиванням коштів незаконного походження. Крім того, результати дослідження можуть бути використані для розвитку фінансової грамотності населення, що дозволить людям краще розуміти загрози, пов'язані з відмиванням коштів незаконного походження, і приймати більш обґрунтовані рішення щодо своїх фінансових операцій. Наприклад, дослідження може бути використане для розробки навчальних програм для населення, які будуть розповідати про відмивання коштів незаконного походження і про те, як захистити себе від цього явища.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, чотирьох підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел (48 позицій). Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ

1.1. Сутність, причини поширення та наслідки відмивання коштів незаконного походження

Глобалізація світової економіки та розвиток фінансових технологій принесли не лише позитивні зміни, але й низку викликів, серед яких - проблема відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. Ця проблема не тільки становить серйозну загрозу фінансово-економічній безпеці та стабільності держави, але й впливає на рівень соціально-економічного розвитку країни.

Відмивання грошей стає глобальним явищем, оскільки різні схеми відмивання грошей перетинають кордони і пов'язані з організованою злочинністю (фінансове шахрайство, торгівля наркотиками, фінансування тероризму тощо).

Без ефективної системи боротьби з цим явищем зусилля з протидії відмиванню грошей не можуть бути успішними. Тому боротьба з відмиванням грошей вимагає розслідування витоків і поширення цього суспільно небезпечного явища та надання належної правової підтримки відповідно до міжнародних стандартів. Приховування справжнього джерела доходів практикується вже давно. Однак вважається, що відмивання грошей почалося понад 2000 років тому, коли успішні китайські купці відмивали свої прибутки після того, як тогочасна місцева влада заборонила багато видів торгівлі.

Вважається також, що відмивання грошей бере свій початок у Середньовіччі. Оскільки Римо-католицька церква забороняла позичати гроші під відсотки або під заставу (лихварство), купці розробили інші способи обійти цю заборону (наприклад, нараховуючи відсотки на основний борг і розглядаючи кредитора як учасника прибутку) [15, с. 84].

Однак термін "легалізація" є відносно новим і дуже суперечливим. Наприклад, деякі науковці вважають, що це поняття вперше з'явилося в США на

початку 1920-х років, коли злочинні угруповання вкладали гроші банд у мережу пралень, які їм належали, з метою легалізації своїх доходів.

М.В. Корнієнко стверджує, що "в епоху сухого закону банди купували пральні, щоб переводити в готівку доходи від нелегального продажу горілки, азартних ігор і здирництва, а потім використовували ці кошти для запуску пральних машин". Змішуючи легальні гроші з брудними, вони приховували справжнє джерело цих коштів. "Відмивання грошей" означає процес перетворення незаконно отриманих грошей на легальні [17].

На думку інших дослідників, термін "відмивання грошей" вперше з'явився у 1973 році у зв'язку з Вотергейтським скандалом за участю президента США Річарда Ніксона. Соратники Річарда Ніксона почали таємно створювати свою фінансову базу для майбутньої виборчої кампанії Річарда Ніксона. Вони отримували анонімні пожертви, що на той час було заборонено законом, і передавали їх через паперові компанії як офіційні платежі Комісії з перерозподілу виборчих округів, створеній у 1973 році. Цей метод передачі (фактичної легалізації) анонімних пожертв через паперові компанії відомий як "відмивання грошей" [13; 41].

Багато дослідників [19; 41] також вважають, що термін "відмивання грошей" з'явився і поширився на початку 1980-х років, коли іноземні ЗМІ почали зосереджувати увагу на торгівлі наркотиками і великих сумах грошей, які наркоторговці отримували від торгівлі наркотиками. Термін почали використовувати для позначення доходів від наркоторгівлі або процесу конвертації незаконно отриманих грошей у законні платіжні засоби. Існують й інші погляди на виникнення поняття "відмивання грошей".

Дослідники [21; 37] вважають, що в міжнародній практиці поняття легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вперше було сформульовано у Віденській конвенції про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 19 грудня 1988 року і що саме цей документ заклав основу для подальшого розвитку міжнародного

законодавства у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Однак слід зазначити, що Конвенція не дає визначення терміну "відмивання грошей", але чітко визначає перелік дій та методів, які по суті є однією з форм відмивання грошей. Віденська конвенція визнає відмивання грошей кримінальним злочином. Прийняття Конвенції було зумовлено низкою факторів.

Зокрема, значні та зростаючі обсяги незаконного виробництва, попиту та торгівлі наркотиками і психотропними речовинами, які становлять серйозну загрозу здоров'ю та добробуту людей і негативно впливають на економічні, культурні та політичні засади суспільства. Визнання того, що незаконний обіг приносить величезні прибутки і фінансові ресурси, дозволяючи транснаціональним злочинним організаціям проникати, підривати і руйнувати державні структури, законну комерційну і фінансову діяльність і всі рівні суспільства.

У 1990 р. FATF опублікувала звіт, в якому виклала 40 основних рекомендацій, що забезпечують широку основу для боротьби з відмиванням грошей. У 1996 році ці рекомендації були переглянуті з урахуванням змін у видах відмивання грошей, а в 2003 році FATF додала вісім (пізніше розширених до дев'яти) конкретних рекомендацій щодо запобігання фінансуванню тероризму [44, с. 54].

Деякі науковці [17; 23] визначають легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, як поняття, що описує дії, спрямовані на приховування джерела походження коштів або майна, одержаних злочинним шляхом, та переведення їх із злочинних операцій у легальні.

Інші науковці [26; 39] пропонують включити до нього діяння з використання майна, одержаного внаслідок раніше вчиненого злочину, для надання йому вигляду майна законного походження з метою подальшого використання в господарській або іншій законній діяльності. На думку науковців, для позначення предмета розглядуваного злочину слід

використовувати термін "майно", який є більш характерним для вітчизняного кримінального права, ніж термін "дохід", а також поняття майна включає в себе поняття "актив". Під активом розуміється будь-яка економічна вигода, яка може складатися з будь-якого виду рухомого чи нерухомого майна.

Визначення відмивання грошей також трактується як операції, що здійснюються власниками коштів з метою приховування їхнього справжнього джерела доходу та легалізації таких операцій. Використовуються такі методи, як багаторазові грошові перекази через філії, під час яких основне джерело платежу "зникає", а виручка перераховується готівкою. Таким чином, кошти від незаконного бізнесу часто інвестуються в легальні та прибуткові проекти.

У вузькому сенсі термін "відмивання грошей" означає процес перетворення незаконно отриманих доходів на законні. Цей термін використовується з часів фінансових операцій та інших операцій, де справжнє джерело грошей або майна необхідно приховати [10, с. 87].

По суті, відмивання грошей відноситься до певних законних фінансових операцій, які приховують незаконне джерело доходів, отриманих злочинним шляхом, а в деяких випадках і справжнього власника коштів. Процес відмивання (легалізації) грошей є досить складним. Доходи, отримані злочинним шляхом, проходять через фінансову систему для того, щоб приховати їх незаконне джерело і створити видимість того, що вони отримані законним шляхом.

Фактичне отримання доходів відбувається через незаконні фінансові інструменти та фінансові операції, таким чином приховуючи справжнє джерело, а в деяких випадках і справжнього власника коштів. Операції з відмивання грошей зазвичай є законними фінансовими операціями. Однак джерело використовуваних коштів є злочинним.

Підприємства, що інвестують доходи, отримані злочинним шляхом, можуть значно прискорити процес нарощування свого виробничого потенціалу, в той час як організації, що працюють у легальному секторі, втрачають свою конкурентоспроможність. Як наслідок, знижується прибутковість легальних підприємств, що безпосередньо призводить до зменшення бази оподаткування.

Одним з головних наслідків неформальної економіки є гальмування глобалізаційних процесів.

Таким чином, з вищесказаного можна зробити висновок, що відмивання грошей - це складний процес, що складається з законних фінансових операцій, які приховують незаконне джерело доходів, а в деяких випадках і справжніх власників коштів.

Отже, сутність відмивання коштів незаконного походження полягає в процесі, шляхом якого незаконні доходи або кошти, отримані злочинним шляхом, перетворюються на легальні, щоб приховати їх походження та зробити їх вигляд законними. Це злочинна практика, яка включає різні етапи, такі як введення грошей до легального фінансового потоку, зміна їх власності або місця розташування, а також використання різних фінансових інструментів для затримання слідів протиправних дій. Необхідно приділяти повну увагу боротьбі з відмиванням коштів, оскільки це велика загроза фінансовій системі та економіці в цілому.

Кіберзлочинці можуть використовувати технології для обхіду систем контролю та виявлення відмивання коштів, ускладнюючи процес легалізації. Вони можуть впроваджувати атаки на банківські системи, використовувати криптовалюту для унікальності та інші техніки для ухилення від виявлення. Такі кіберзлочинні дії вимагають посилення кібербезпеки та співпраці між правоохоронними органами та фінансовими установами.

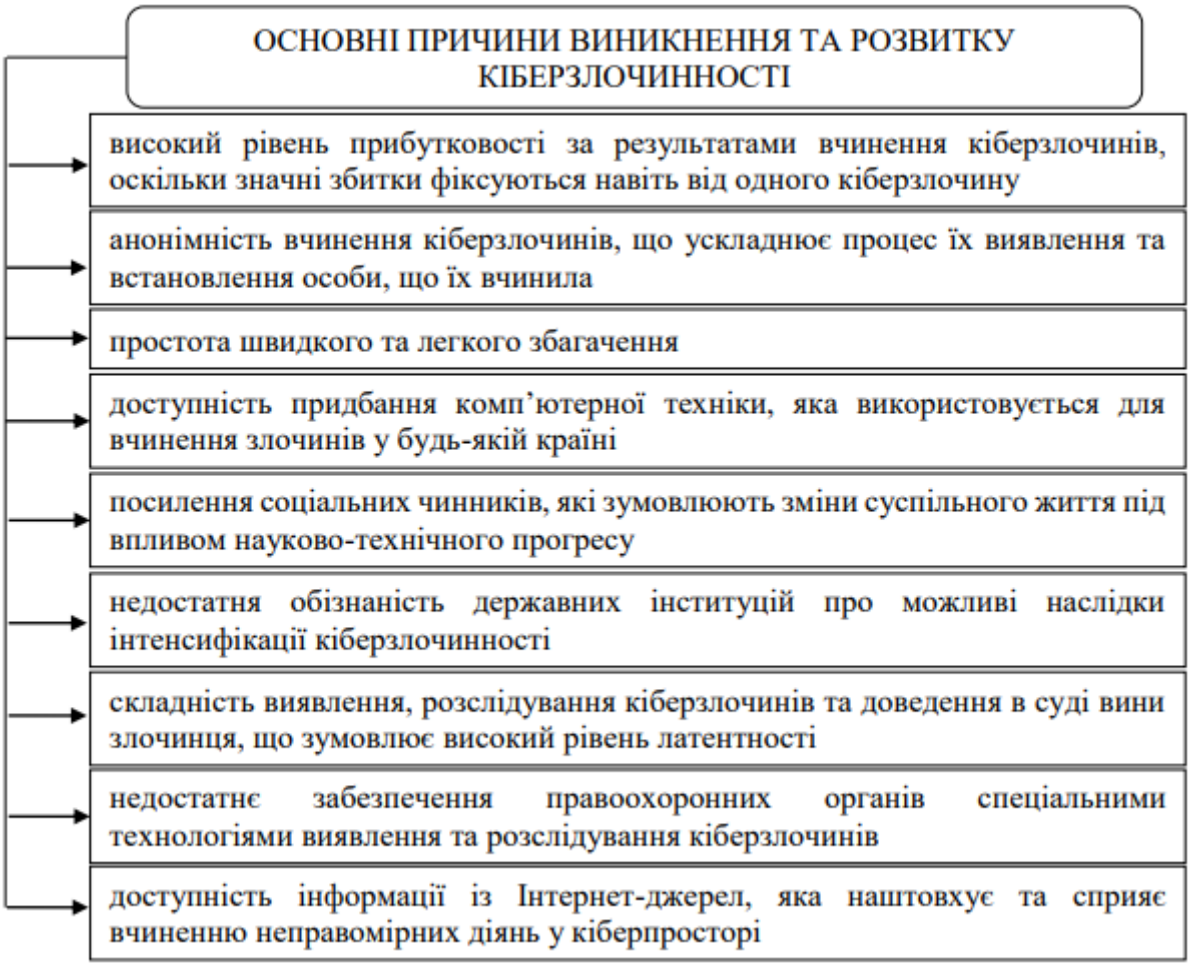
Заходи протидії кіберзлочинності у сфері легалізації відмивання коштів повинні включати посилення кібербезпеки фінансових установ, розробку та впровадження ефективних антишахрайських технологій, а також навчання персоналу для виявлення підозрілих транзакцій.

Крім того, міжнародна співпраця між країнами та міжнародними організаціями грає важливу роль у боротьбі з кіберзлочинністю, оскільки злочинці можуть використовувати глобальні фінансові системи для виведення коштів та ухилення від відповідальності.

В умовах сучасності виділяється значна кількість причин виникнення та розвитку кіберзлочиннності (табл. 1.1.)

Таблиця 1.1.

Причини виникнення та розвитку кіберзлочиннності у сфері відмивання коштів незаконного походження

Джерело: [26; 42].

Причини поширення відмивання коштів незаконного походження можуть бути різноманітними. Основні фактори, що сприяють цьому процесу [26; 42]:

– корупція. Корупція в державних структурах і органах влади може створювати сприятливе середовище для відмивання коштів, оскільки порушникам легше уникати відповідальності і перетворити незаконно накопичені кошти на легальні активи;

– організована злочинність. Злочинні організації часто залучаються до відмивання коштів, щоб перетворити злочинні прибутки на легальні активи та приховати їх походження;

– торгівля людьми та насильство. Злочинні групи, що займаються торгівлею людьми та експлуатацією, можуть використовувати механізми відмивання коштів для приховування прибутків, отриманих з цих злочинних діяльностей;

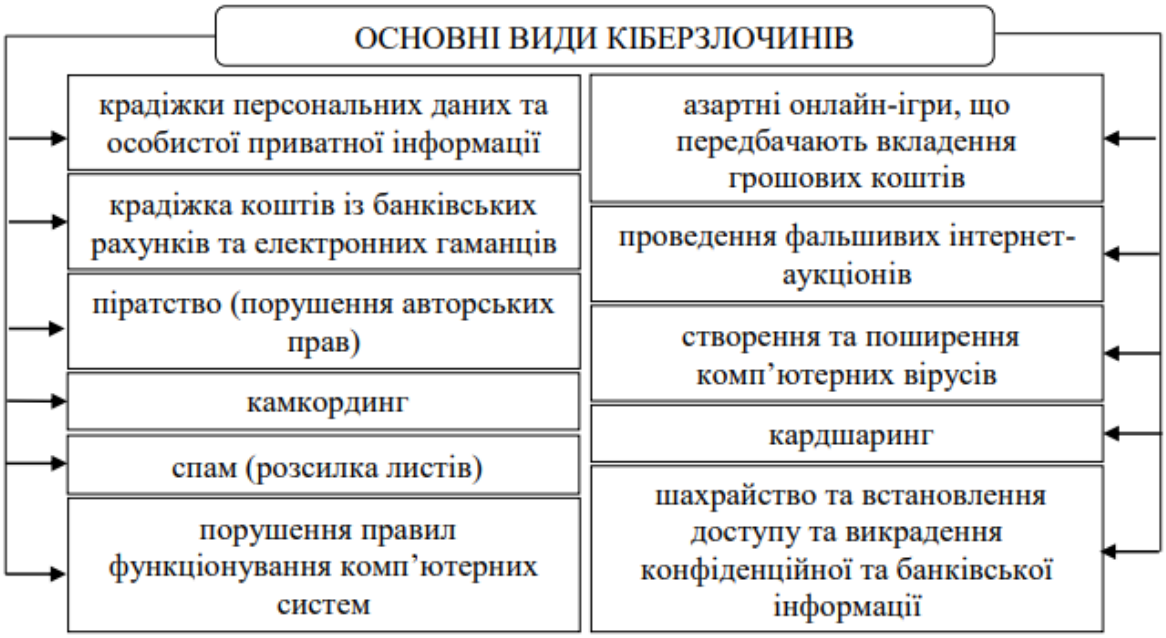
– корпоративне шахрайство. Бізнес-структури та компанії можуть використовувати схеми відмивання коштів для знехтування податковим законодавством, ухилення від сплати податків та приховування активів;

– синдикати злочинності. Широкомасштабні злочинні організації, такі як мафія, можуть задіяти процес відмивання для змивання грошей з яким-небудь офіційним джерелом до нелегальних схем;

– податкові ухилення.

Таблиця 1.2.

Види кіберзлочиннності у сфері відмивання коштів незаконного походження

Джерело: [11; 31].

Процес відмивання коштів незаконного походження залишає негативний вплив на господарську систему, фінансову стабільність і підриває довіру до

юридичної системи. Для боротьби з цим явищем уряди та міжнародні організації встановлюють правила, закони та механізми контролю.

Наслідки відмивання коштів незаконного походження [30; 36]:

− економічні наслідки. Відмивання грошей порушує принципи чесності та відкритості фінансової системи, що може призвести до спотворення ринкової конкуренції та порушення довіри в банківську систему. Це може призвести до втрати довіри інвесторів, обмеження інвестицій та порушення стабільності фінансової системи;

− правові наслідки. Особи, замішані в відмиванні коштів, підпадають під кримінальну відповідальність. Правоохоронні органи та фінансові установи зазвичай активно співпрацюють, щоб розслідувати та припиняти випадки відмивання грошей. Особи, засуджені за відмивання коштів, можуть бути позбавлені волі, покарані штрафом або конфіскуванням майна;

− соціальні наслідки. Відмивання коштів може призвести до невиправданого нерівного розподілу багатства в суспільстві. Гроші, які отримують учасники незаконних схем відмивання коштів, можуть бути використані для фінансування кримінальних, терористичних або незаконних діяльностей. Це може мати негативний вплив на безпеку та благополуччя суспільства.

Отже, відмивання коштів незаконного походження має серйозні наслідки як для економіки, так і для суспільства в цілому. З метою боротьби з цим явищем необхідне ефективне співробітництво між державними органами, банківськими установами та міжнародними організаціями.

1.2. Організаційні засади функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження

Питання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, стало проблемою і предметом занепокоєння міжнародної спільноти в глобальному масштабі. Після проголошення Україною незалежності розпочався процес формування значної частини правової системи країни та її законодавчої бази як

незалежної держави. Однак, як і в більшості країн СНД, так звана "тіньова" економіка розвивалася надзвичайно швидкими темпами [23, с. 29].

Створення повноцінної системи фінансового контролю є не лише міжнародним стандартом, але й необхідною умовою подальшого соціально-економічного розвитку, реформування бюджетної системи та системи соціального забезпечення, ефективного використання державної власності та, в цілому, забезпечення належного рівня економічної та національної безпеки.

Аналізуючи проблему боротьби з відмиванням грошей, слід мати на увазі, що фактично існує дві системи організації системи боротьби з відмиванням грошей - європейська та американська системи боротьби з відмиванням грошей. Європейська система є більш ліберальною. У цій системі банки не зобов'язані повідомляти про всі операції, що перевищують певний ліміт, спеціально уповноваженій установі. Банківські установи лише інформують органи фінансової розвідки про підозрілі операції. Система в США є набагато суворішою. У США банки зобов'язані повідомляти органи фінансової розвідки про всі транзакції, що перевищують 10 000 доларів США [43].

Закон України № 361-IX від 6 грудня 2019 року "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" визначає фінансовий нагляд як комплекс заходів, що здійснюються органами фінансового нагляду у сфері запобігання та контролю, включаючи державний фінансовий нагляд та первинний фінансовий нагляд [2].

Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ), що діє відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 537 від 29 липня 2015 року "Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України", є центральним органом виконавчої влади, який разом з іншими суб'єктами фінансового моніторингу утворює інституційну основу системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [5].

Наведемо типологічні дослідження, які здійснює Держфінмоніторинг в таких напрямках:

− легалізація доходів від корупції;

− легалізація доходів з використанням страхового ринку;

− легалізація доходів при здійсненні експортно-імпортних операцій;

− легалізація доходів на фондовому ринку;

− легалізація доходів з використанням фіктивного підприємництва

− та конвертаційних центрів;

− розкрадання бюджетних коштів та коштів банківських установ;

− легалізація доходів від кіберзлочинів.

Поява нинішньої національної системи фінансового нагляду в Україні є відносно недавнім явищем і відбулася під впливом міжнародних організацій. Егмонтська група, FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей), MONEYVAL, Базельський комітет, Вольфбергерська група, ООН, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Інтерпол, Євразійська група з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму та Міжнародна організація кримінальної поліції [9; 33].

Однак, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів і створених міжнародних організацій, не існує єдиної системи боротьби з відмиванням грошей, яка могла б слугувати універсальним керівництвом для більшості країн у боротьбі зі злочинністю. Іншими словами, кожна країна має право створювати власну систему боротьби з відмиванням грошей і повинна застосовувати розроблені міжнародні стандарти.

Позитивним наслідком такого підходу є те, що він може бути вільно адаптований до існуючого національного законодавства з урахуванням специфічних особливостей і рівня розвитку кожної країни. З іншого боку, визначення предикатних злочинів у системах протидії відмиванню грошей у різних країнах відрізняється (предикатний злочин - це злочин, який призводить до отримання доходів, що можуть бути об'єктом інших злочинів).

Національна система фінансового моніторингу України має коротку історію. Її існування розпочалося у 2002 році зі створенням національного підрозділу фінансової розвідки - Державного комітету фінансового моніторингу України.

Розвиток державної системи фінансового моніторингу пройшов етапи:

— 2000-2009 роки (Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" (12 червня 2003 року); Ратифікація Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (4 лютого 2004 року) [25];

— 2010-2012 роки. Прийнято низку законів щодо удосконалення процедур цивільного арешту терористичних активів; уточнення процедур доступу до таких активів (відповідно до рекомендацій FATF) [8];

— 2013-2019 роки. Верховна Рада України прийняла Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення". Кабінет Міністрів України схвалив стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [29];

— 2020-2023 роки - прийняття норм для покращення взаємодії органів фінансового моніторингу Наказ Міністерства фінансів України та Державної служби фінансового моніторингу України "Про порядок обміну інформацією між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Державною службою фінансового моніторингу України"; Постанова НБУ "Про затвердження Правил здійснення банками фінансового моніторингу" [14].

Завдання фінансового моніторингу як складової національної системи фінансового контролю доцільно розділити на дві категорії [34]:

— первинні (виявлення фінансових злочинів та мінімізація прихованого характеру фінансових операцій, пов'язаних зі злочинною діяльністю, вжиття

широкого спектру превентивних заходів, забезпечення ефективності та доброчесності фінансової поведінки);

— вторинні (методи адекватного розкриття та виявлення фінансових злочинів та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, теоретичне забезпечення, забезпечення передачі інформації між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами).

Таблиця 1.3.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу

Банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи
Оператори платіжних систем
Товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
Професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку
Оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій
Філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України
Спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин)
Постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Джерело: [2].

Перелік спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу наведемо у табл. 1.4.

Таблиця 1.4.

Спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу

Суб'єкти аудиторської діяльності
Бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку
Суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування
Адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально
Нотаріуси
Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
Особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи
Суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном
Суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них
Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри
Суб'єкти господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності

Джерело: [2].

Система взаємодії між фінансовими установами та економічними регуляторами, які виконують функції органів регулювання та нагляду, визначена в Законі України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [2].

Перелік суб'єктів державного фінансового моніторингу наведемо у табл. 1.5.

Таблиця 1.5.

Суб'єкти державного фінансового моніторингу України

Національний банк України
Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
Міністерство юстиції України
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
Міністерство цифрової трансформації України
Спеціально уповноважений орган

Джерело: [2].

Система взаємодії між фінансовими установами та економічними регуляторами, які виконують функції органів регулювання та нагляду, визначена в Законі України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [2].

Таким чином, система фінансового нагляду, яка зараз розглядається, повинна базуватися на принципах фінансового контролю, а її функціонування може бути покращено шляхом координації діяльності українських наглядових органів та підвищення прозорості інформації про фінансову систему України.

Отже, організаційні засади функціонування системи протидії відмиванню коштів незаконного походження включають наступні елементи [22; 32]:

– законодавча база. Розробка та впровадження ефективних законів та нормативно-правових актів щодо протидії відмиванню коштів, які включають в себе визначення злочину відмивання коштів, опис процедур з обміну інформацією між відповідними органами;

− вимоги до звітності та ідентифікації. Встановлення вимог до повідомлення про трансакції підозрілого характеру та ідентифікації клієнтів, які здійснюють фінансові операції;

− регуляторні органи. Створення спеціалізованих органів прокуратури, правоохоронних органів та фінансових установ, відповідальних за виявлення та розслідування випадків відмивання коштів;

− профілактичні заходи. Запровадження заходів щодо профілактики відмивання, таких як навчання та підвищення освіти співробітників фінансових установ, удосконалення систем внутрішнього контролю, а також співпраця між фінансовими установами та регуляторними органами;

− міжнародне співробітництво. Встановлення механізмів співпраці з міжнародними організаціями, такими як Фінансова діяльність об'єднаних націй (МФДОН) та Фінансова діяльність в сфері боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), для обміну інформацією та координування дій у боротьбі з відмиванням коштів;

− технологічні рішення. Використання сучасних технологій та аналітичних інструментів для виявлення незвичайних фінансових операцій, виявлення паттернів та залучення штучного інтелекту для автоматизації деяких процесів аналізу та ідентифікації.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ

2.1. Аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження

Глобалізація та швидкий рух капіталу через національні кордони створюють умови для активізації організованої злочинності, яка стає все більш міжнародною. Незаконно отриманий злочинними угрупованнями капітал використовується для збагачення особистих статків організаторів та підтримки різних напрямків їхньої діяльності. Водночас, заходи, що вживаються міжнародною спільнотою для боротьби зі злочинцями, суттєво обмежують можливості доступу до незаконних коштів. У цьому контексті серед злочинців дуже популярними є різні методи легалізації джерел походження коштів, так зване відмивання "брудних" грошей.

Відмивання грошей - це процес переміщення або приховування доходів, одержаних злочинним шляхом, або накопичених внаслідок незаконної діяльності, з метою розірвати злочинне коло [18, с. 52]. Наприклад, злочинці, які отримують нелегальні кошти від торгівлі наркотиками, можуть декларувати свої офіційні доходи і легально використовувати кошти, які насправді є незаконними, але стають легальними в результаті відмивання грошей.

Міжнародний досвід показує, що відмивання грошей має негативні наслідки. Так, збільшення обсягів операцій з відмивання грошей негативно впливає на податкові відрахування до бюджетів різних рівнів. Крім того, темні схеми, пов'язані з цінними паперами, суттєво знижують інвестиційну привабливість місцевого ринку капіталу для іноземних інвесторів.

Такі операції також мають значний негативний вплив на рівень довіри фізичних та юридичних осіб до фінансових установ. Відмивання грошей відбувається в кілька етапів. Найбільш поширеною є триступенева модель відмивання грошей. Вона характеризується трьома етапами процесу відмивання грошей: розміщення, нашарування та інтеграція.

Наведемо основні стадії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом на рис. 2.1.

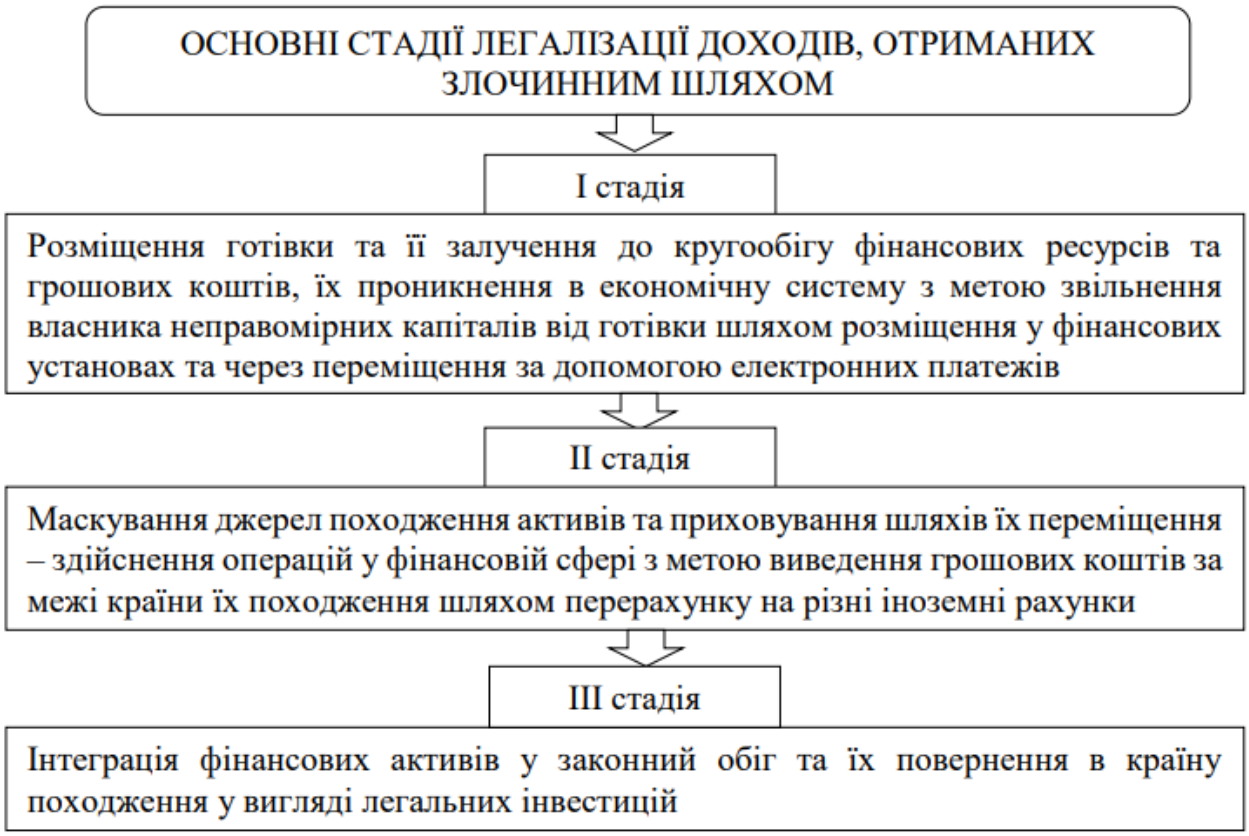

Рис. 2.1. Основні стадії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом

Джерело: [20; 24; 35].

Перший етап - це попереднє відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. На ринках капіталу це проявляється в діях, спрямованих на обхід ідентифікації клієнтів, яка вимагається в багатьох країнах. В європейських країнах ця стадія визнана критичною.

Основними формами першого етапу відмивання грошей є [20, с. 64]:

— шахрайство з використанням підставних осіб або компаній;

— заміна банкнот дрібного номіналу на банкноти великого номіналу;

— підкуп і залякування банківських працівників, відповідальних за верифікацію клієнтів; фальсифікація документів з метою приховування справжнього джерела або місцезнаходження коштів;

— структурування - здійснення дрібних платежів на один і той самий банківський рахунок;

— використання компаній з великими продажами за готівку та додавання злочинних доходів до їхніх законних продажів;

— створення фіктивних компаній, які декларують доходи, отримані злочинним шляхом, як законні доходи.

Метою другого етапу процесу відмивання грошей (етап розшарування) є відокремлення доходів від злочинної діяльності від їхнього джерела за допомогою низки фінансових операцій, які переривають ланцюжок відстеження та забезпечують анонімність майнових цінностей. Операції другого етапу часто мають міжнародний характер. Вони зазвичай проводяться з використанням підставних компаній та фіктивних рахунків як основи для переказу коштів [20].

Наразі важливу роль в операціях другого етапу відіграють офшорні зони та країни з "м'яким" податковим режимом і нерозвиненими системами фінансового менеджменту. Кошти перераховуються на рахунки офшорних компаній на підставі фіктивних імпортно-експортних контрактів за завищеними цінами.

Третій етап - інтеграція. Кошти мають нове легальне джерело та інвестуються в легальну економіку. Як правило, відмиті кошти інвестуються в підприємства, які в майбутньому можуть бути використані для злочинної діяльності. Якщо явище відмивання грошей не виявлено на етапі розміщення та розшарування, то на третьому етапі вкрай складно відрізнити та відокремити доходи, отримані злочинним шляхом, від законних доходів.

По-перше, необхідно встановити, чи дійсно мало місце відмивання грошей, і в цьому можуть бути особливо корисними кілька ознак [24; 35]:

— високий рівень незадекларованих доходів громадян та бізнесу, існування паралельної економіки або "чорного ринку";

— поширена корупція в адміністративних, правоохоронних та судових органах держави;

— пільгове регулювання діяльності та операцій фінансових установ внаслідок існування в країні "зон вільної торгівлі";

— недосконаліть процедур створення фінансових та нефінансових установ, відкриття філій за кордоном та отримання дозволів на здійснення фінансової діяльності. Ці процедури не враховують або недостатньо враховують необхідність ідентифікації реального власника підприємства (особливо у випадках, коли власність може здійснюватися через підставних осіб);

— недосконаліть законодавчих положень щодо конфіденційності фінансових операцій та недостатність вимог щодо прозорості фінансових операцій та власності на активи;

— недостатнє регулювання валютних та інших операцій з готівкою. Широке використання компаніями та банками операцій за участю офшорних компаній;

— доступ фінансових установ до міжнародних центрів торгівлі банківськими злитками.

Наведені вище ознаки дають уявлення про деструктивні фактори, що використовуються при відмиванні грошей. Банки та інші фінансові установи беруть активнішу участь у цьому процесі.

У сучасному світі застосовуються різноманітні схеми легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом. Єдиної класифікації таких схем серед науковців та правоохоронних органів не існує. Особливості операцій з відмивання коштів дозволяють виділити типові схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які використовуються в сучасному світі.

Легалізація (відмивання) коштів через незаконну конвертацію коштів з використанням фіктивних підприємств. Загальноприйнята назва цього виду протиправної діяльності - "конвертаційні центри". Конвертаційні центри - це організовані злочинні групи, метою яких є надання послуг з незаконної конвертації коштів. Діяльність конвертаційних центрів ускладнює нагляд через викривлення бухгалтерської та статистичної звітності, а також робить діяльність

організацій непрозорою для держави. Кошти, отримані від конвертації, часто призводять до тисяч інших злочинів, а основним негативним наслідком готівкових операцій є великі несплачені податки [40].

Відмивання коштів через спекулятивні операції з цінними паперами. Основними причинами широкого використання цього методу є специфіка операцій з цінними паперами, а саме простота умов торгівлі (наприклад, електронні торги) та можливість здійснювати операції без географічних обмежень [30, с. 46].

Відмивання коштів через незаконні операції з землею та майном. Сьогодні існують схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через шахрайство та інші зловживання у сфері розподілу землі та майна (наприклад, купівля-продаж землі та майна, інвестування в будівництво житла, незаконне набуття права власності на землю та майно).

Незаконне відшкодування ПДВ з бюджету та легалізація (відмивання) коштів у процесі приватизації державного майна. В Україні, як і в багатьох країнах світу, ПДВ є одним з найважливіших джерел наповнення державного бюджету. Однак специфіка цього податку зробила відшкодування заборгованості з ПДВ прибутковим нелегальним бізнесом в Україні, а існуючі процедури адміністрування цього податку - підґрунтям для корупційних практик державних службовців усіх рівнів [28, с. 87].

Вважаємо за необхідне висвітлити основні схеми здійснення типових кіберзлочинів. Оскільки, питому вагу серед кіберзлочинів в Україні займає здійснення хакерських атак з метою заволодіння коштами підприємствнерезидентів, то поглибимо їх дослідження і на рисунку 2.2 систематизуємо схему здійснення кіберзлочинів із використання шахрайства щодо заволодіння коштами підприємств-нерезидентів.

Даний вид кіберзлочинів передбачає здійснення хакерських атак, внаслідок яких із рахунків підприємства А, що є нерезидентом, списуються кошти на рахунок іншого підприємства, який розміщено у Банку 1. Грошові кошти в швидкому режимі транзитом переміщуються від

підприємстванерезидента А на рахунки групи підприємств в інших банках. Причому, рахунок в банку відкривається незадовго до здійснення нелегальної операції, тому банк не має змоги зв'язатися з таким клієнтом. Одночасно на рахунок підприємства, де було списано кошти внаслідок хакерської атаки, що відкритий в Банку 2, зараховано кошти від підприємства-нерезидента Б, а також отримано запит від іноземного банку про шахрайські дії цього ж підприємства.

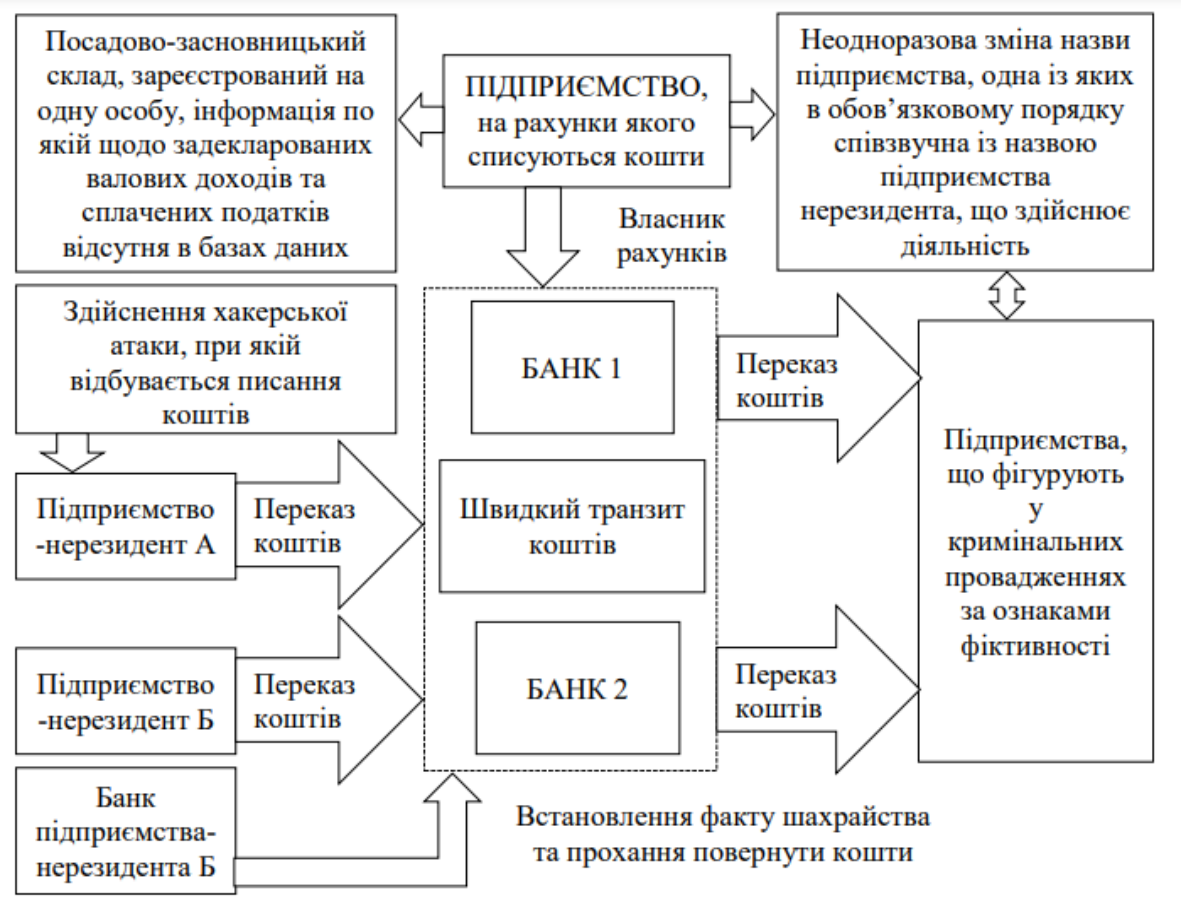

Рис. 2.2. Схема здійснення кіберзлочинів із використання шахрайства щодо заволодіння коштами підприємств-нерезидентів

Джерело: [31; 34].

Суть злочинної схеми відшкодування ПДВ полягає у створенні мережі фіктивних підприємств з метою неправомірного виведення податкової заборгованості з ПДВ від реальних компаній через низку безтоварних операцій. Службові особи цих компаній потім подають завідомо неправдиву інформацію

про сформований таким чином податковий кредит при поданні податкових декларацій з ПДВ та вимагають відшкодування з бюджету.

Відмивання грошей за участю банків. Відомо, що фізичні та юридичні особи, які використовують банківські рахунки для відмивання грошей, намагаються видати фінансові операції за звичайні транзакції. Тому перед банківськими установами постає завдання заздалегідь розрізняти законні та злочинні операції, а НБУ приділяє особливу увагу оцінці ризиків при проведенні банківських операцій [16].

Не менш вагомого значення в системі кіберзлочинності набуває здійснення списання в незаконний спосіб коштів з банківських рахунків через дистанційне керування. Такий вид кіберзлочинів передбачає вчинення шахрайських дій та впродовж короткого терміну переведення значних сум на рахунок однієї фізичної особи. Типологічну схему здійснення такого виду кіберзлочину відобразимо на рис. 2.3.

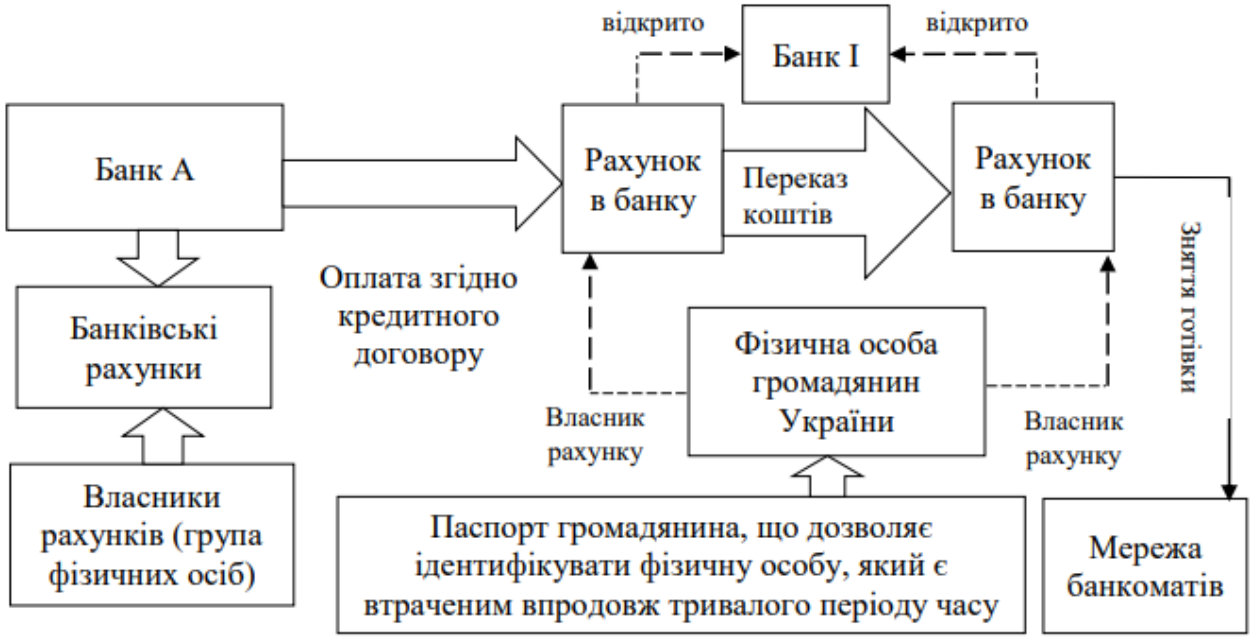

Рис. 2.3. Схема здійснення кіберзлочинів шляхом незаконного списання грошових коштів з банківських рахунків через дистанційне керування

Джерело: [31; 34].

Типи офшорних зон у світі (які фактично є різновидом вільних економічних зон) [27, с. 84]:

— експортно-виробничі (промислові) зони, науково-технічні зони;

— спеціальні торговельно-складські зони, портові економічні зони;

— спеціальні економічні зони в англо-американській моделі (враховують інформаційні потреби інвесторів і кредиторів);

— облікові регіони в континентальній моделі (забезпечують тісні ділові відносини з банками та обслуговують переважно потреби фінансового бізнесу);

— низькоподаткові юрисдикції (не передбачено звільнення від сплати податків, але за певних умов бізнесу надаються певні преференції);

— класичні офшорні юрисдикції (зареєстровані компанії не мають права здійснювати діяльність на території країни, а лише сплачують певні щорічні збори до бюджету).

Постанова Правління Національного банку України від 19 травня 2020 року № 65 "Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу" встановлює загальні вимоги до НБУ щодо забезпечення дотримання банками законодавства України з питань фінансового моніторингу [6]. Основною перевагою нового закону є дистанційна верифікація та підтвердження клієнта. Відтепер при відкритті рахунку в новому банку більше не буде необхідності відвідувати відділення або мати особисту зустріч з представником банку.

НБУ зможе забезпечити як повномасштабну дистанційну автентифікацію (BankID НБУ, кваліфікований електронний підпис (КЕП), відеозв'язок), так і просту дистанційну автентифікацію (BankID НБУ, КЕП, платіж з рахунку клієнта на рахунок в іншому банку), зчитування даних з чіпів біометричних документів (паспорт або паспорт у форматі ID-картки) та перевірку даних з бюро кредитних історій). Моделі, затверджені НБУ [12].

У сучасних умовах господарювання показником, що характеризує ступінь розвитку фінансового ринку, є велика кількість різноманітних фінансових посередників та спектр фінансових послуг, які вони надають суб'єктам ринку.

Сьогодні небанківські фінансові установи в Україні представлені фінансовими компаніями, ломбардами, кредитними спілками, пенсійними фондами, страховими компаніями, інвестиційними фондами, довірчими товариствами та деякими іншими установами.

Метою участі фінансових посередників у тіньових операціях є конвертація та перерозподіл коштів, незаконно отриманих через транзитні операції, у легальні прибутки. Ці операції набувають незаконного статусу, коли йдеться про переказ коштів, не вмотивований економічними причинами [18, с. 98]. Метою транзитної операції є переказ коштів від організації до визначеного бенефіціара через третю особу. Чим більше таких транзитних операцій використовується для відмивання грошей, тим складніше їх виявити.

Наразі Україна перебуває в процесі законодавчих змін, які також вплинуть на діяльність сектору небанківських фінансових посередників: 16 жовтня 2019 року був підписаний так званий закон про "деволюцію", який набув чинності 1 липня 2020 року. Страхові, фінансові та лізингові компанії, ломбарди, кредитні спілки, пенсійні фонди та їхні управителі відтепер передаються з-під нагляду Держфінпослуг під нагляд Національного банку України [2]. Основна мета реформи децентралізації та фінансових інновацій полягає в тому, щоб врешті-решт закрити всі лазівки та зробити ринок прозорим і досконалим з точки зору регулювання та нагляду.

Рада директорів Національного банку України також прийняла постанову № 107 від 28 липня 2020 року "Про затвердження Положення про здійснення фінансовими установами фінансового моніторингу" [7]. Вимоги цього Положення поширюються на страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії здійснюють інші суб'єкти державного фінансового моніторингу, відповідні ліцензії або реєстраційні документи), платіжні установи, учасників або членів платіжних систем,

операторів поштового зв'язку та інших осіб, які надають фінансові послуги на підставі

За оцінками FATF, система грошових переказів є третім за популярністю методом відмивання грошей після банківської системи та операцій з готівкою. Експерти FATF визначають альтернативні схеми грошових переказів як послуги грошових переказів, пов'язані з певною географічною зоною або етнічною спільнотою, які передбачають переказ коштів або еквівалентної вартості та оплачуються за допомогою довгострокових транзакцій, готівкових платежів, взаємозаліків. FATF визначає це як платежі, що здійснюються такими способами [42].

Альтернативні схеми грошових переказів успішно конкурують з іншими постачальниками таких послуг і мають кілька спільних характеристик. Вони здійснюють регулярні невеликі грошові перекази фізичним особам, присутні в країнах з високим рівнем трудової міграції та пропонують легальні фінансові послуги.

Альтернативні системи грошових переказів розвинулися в регіонах, де формальний фінансовий сектор є слабким. Вони відрізняються від формальних систем тим, що діють у межах певних громад (навіть там, де існує етнічна чи релігійна сегрегація), мають мінімальне документування транзакцій (часто без реєстрації чи регуляторної звітності), а також не мають формальної ідентифікації клієнтів.

Легалізація (відмивання) коштів з використанням віртуальних валют. Протягом останніх кількох років віртуальні валюти та криптовалюти часто використовуються для відмивання грошей та фінансування тероризму в усьому світі. Як фізичні, так і юридичні особи можуть бути мимоволі втягнуті в незаконну діяльність, включаючи відмивання грошей та фінансування тероризму. Цьому сприяє той факт, що емісія "віртуальних валют" є повністю анонімною і існує необмежена кількість організацій, які можуть їх випускати та використовувати [17, с. 59].

При випуску та використанні віртуальних валют немає єдиного центру і немає можливості скасувати шахрайські транзакції. Існування криптовалют і віртуальних валют не може регулюватися нормативно-правовими актами для контролю за транзакціями, оскільки немає зобов'язаного суб'єкта як сторони транзакції, іншими словами, випуск і використання таких платіжних інструментів децентралізовано.

Ще одним негативним аспектом існування та використання "віртуальних" або криптовалют є те, що процес їх емісії та подальшого використання є повністю анонімним, відсутні будь-які звітні документи та необхідна інформація про учасників транзакції. Тому такі платіжні сурогати можуть використовуватися будь-ким з будь-якою метою, в тому числі і незаконною. А відстежити цей процес для боротьби з незаконною діяльністю відповідні органи в жодній країні не в змозі. Саме тому використання "віртуальних валют" або криптовалют широко розповсюджене в неформальній економіці.

Легалізація (відмивання) коштів з використанням Інтернет-казино. Аналіз практики свідчить, що організована злочинність все частіше використовує необмежений потенціал мережі Інтернет та особливості її технічної побудови і функціонування, в тому числі для розподілу грошових коштів, на тлі відчутних форм, методів, потужності, засобів, високого рівня матеріально-технічного та фінансового забезпечення оперативно-розшукової діяльності при підготовці та вчиненні злочинів [27, с. 39].

Як показує практика, поява великої кількості програмних рішень, сучасних технічних засобів і методів анонімізації особистості користувачів мережі Інтернет забезпечують достатній рівень безпеки для злочинних суб'єктів, приховуючи сліди протиправної діяльності, в тому числі фінансової. Зокрема, вже зараз очевидно, що обіг коштів, отриманих злочинним шляхом (легалізованих, виведених за кордон, переведених у готівку тощо), активно здійснюється через інтернет-казино.

Найпоширенішим методом відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом через електронні способи оплати в онлайн-казино, є відмивання доходів,

отриманих злочинним шляхом, у співпраці з операторами офшорних веб-сайтів і використання систем грошових переказів для розміщення доходів, отриманих злочинним шляхом, в електронних гаманцях.

За відсутності належних систем контролю злочинці можуть легко використовувати азартні транзакції в незаконних цілях. Не менш важливою причиною є те, що анонімність азартних ігор робить ці злочини більш прихованими.

Крім того, анонімність полегшує гравцям співпрацю та переказ грошей між різними рахунками. Отже, можна зробити висновок, що ключем до боротьби з відмиванням грошей через електронні платіжні системи є створення ефективних систем нагляду та контролю за гральним бізнесом на національному та міжнародному рівнях.

З прийняттям в Україні Закону від 14 липня 2020 року № 768-IX [1] "Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор" азартні ігри стали легальними в нашій країні. Зокрема, до переліку дозволених в Україні видів гральної діяльності включено організацію та проведення азартних ігор в онлайн-казино та букмекерську діяльність в Інтернеті.

Закон встановлює правові засади державного регулювання господарської діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні та визначає правові, економічні, соціальні та організаційні умови функціонування азартних ігор. Передбачені Законом види діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні можуть здійснюватися лише за наявності у суб'єкта господарювання відповідної ліцензії, передбаченої Законом, та з використанням дозволеного грального обладнання, підключеного до державної системи онлайн-моніторингу та онлайн-системи організаторів азартних ігор [1].

Закон також забороняє проведення азартних ігор без використання онлайн-системи організатора азартних ігор, підключеної до державної системи онлайн-моніторингу за допомогою засобів зв'язку, якщо організатор азартних ігор зобов'язаний використовувати онлайн-систему відповідно до цього Закону.

Держфінмоніторингом протягом 2022 року до правоохоронних органів направлено 934 матеріали (з них 550 узагальнених матеріалів та 384 додаткових узагальнених матеріали), які направлено до (рис. 2.4):

- СБУ – 339 матеріалів (з них 219 узагальнених матеріалів та 120 додаткових узагальнених матеріалів);
- НПУ – 191 матеріал (з них 147 узагальнених матеріалів та 44 додаткових узагальнених матеріали);
- БЕБ – 125 матеріалів (з них 90 узагальнених матеріалів та 35 додаткових узагальнених матеріалів);
- органів прокуратури – 109 матеріалів (з них 35 узагальнених матеріалів та 74 додаткових узагальнених матеріали);
- НАБУ – 96 матеріалів (з них 24 узагальнених матеріали та 72 додаткових узагальнених матеріали);
- ДБР – 73 матеріали (з них 34 узагальнених матеріали та 39 додаткових узагальнених матеріалів);
- розвідувальних органів – 1 узагальнений матеріал.

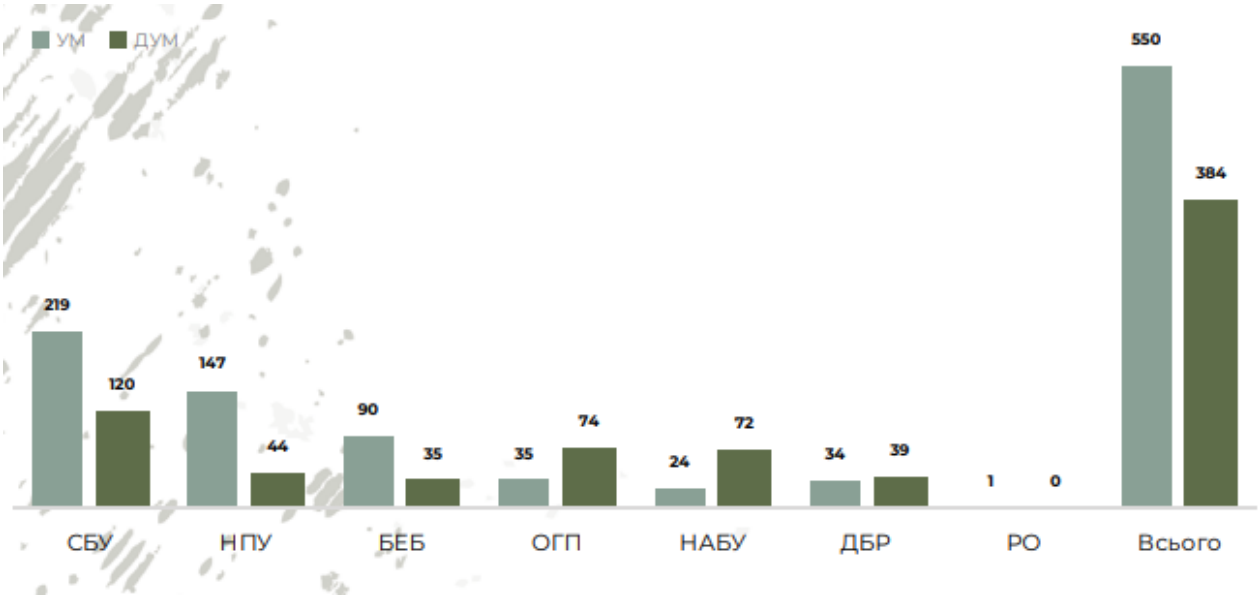

Рисунок 2.4. Кількість переданих узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних та розвідувальних органів у 2022 році

Джерело: [19; 20].

У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов’язані:

– з легалізацією коштів, становить 55,2 млрд грн;

– із вчиненням кримінального правопорушення, становить 20,5 млрд гривень [19].

Правоохоронними органами в ході досудових розслідувань розпочато/використано 360 узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу (з урахуванням наданих у минулі роки) у 349 кримінальних провадженнях (рис. 2.5), зокрема:

– за результатами перевірки 66 узагальнених матеріалів розпочато 67 кримінальних проваджень;

– використано 294 узагальнені матеріали у 282 кримінальних провадженнях.

Підрозділами правоохоронних органів закінчено 9 кримінальних проваджень у зв’язку із зверненням до суду з обвинувальним актом, розпочатих за 9 узагальненими матеріалами.

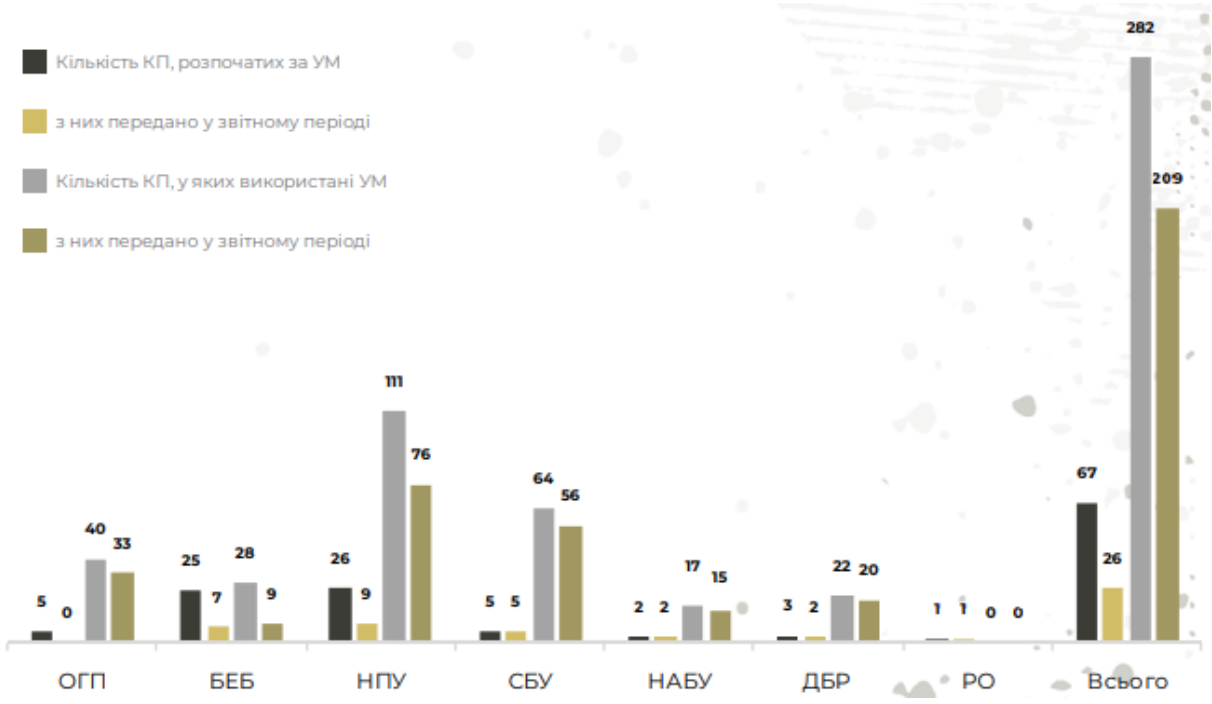

Рисунок 2.5. Кількість розпочатих кримінальних проваджень за узагальненими матеріалами (використаних у кримінальних провадженнях) у 2022 році

Джерело: [19; 20].

Відповідно до інформації, яка надійшла у 2022 році до Держфінмоніторингу, у кримінальних провадженнях, розпочатих правоохоронними органами за результатами розгляду узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу, загальна вартість арештованого майна (коштів) становить 5,1 млрд гривень [19].

За 9 місяців 2023 року Держфінмоніторингом до правоохоронних органів направлено 870 матеріалів щодо легалізації (відмивання) коштів незаконного походження (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Кількість переданих матеріалів до правоохоронних органів за 9 місяців 2023 року

Правоохоронний орган	Кількість матеріалів
Служба безпеки України	264 матеріали (146 узагальнених матеріалів та 118 додаткових узагальнених матеріалів)
Національна поліція України	228 матеріалів (174 узагальнених матеріали та 54 додаткових узагальнених матеріали)
Національне антикорупційне бюро України	131 матеріал (37 узагальнених матеріалів та 94 додаткових узагальнених матеріали)
Бюро економічної безпеки України	99 матеріалів (61 узагальнений матеріал та 38 додаткових узагальнених матеріалів)
органи прокуратури	68 матеріалів (18 узагальнених матеріалів та 50 додаткових узагальнених матеріали)
Державне бюро розслідувань	80 матеріалів (41 узагальнений матеріал та 39 додаткових узагальнених матеріалів)

Джерело: [21].

У цих матеріалах сума фінансових операцій, що можуть бути пов’язаими з легалізацією (відмиванням) коштів незаконного походження, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 85,3 млрд гривень.

Найбільшими загрозами відмивання грошей є [24; 36]:

– дестабілізація економіки окремих держав;

– діяльність потужних злочинних угруповань, що діють у великих масштабах, може (як це часто буває) призвести до збоїв у національній грошово-кредитній, митній та податковій системах і спричинити девальвацію курсу

національної валюти. Масштабне відмивання грошей часто призводить до порушення принципів економічної конкуренції, деформацій і викривлень у функціонуванні макроекономічної системи держави в цілому. Все це неминуче супроводжується хабарництвом і корупцією в органах державного управління, які відповідають за регулювання окремих секторів економічної діяльності. Як наслідок, цілі сектори економіки потрапляють до рук злочинних угруповань;

— відмивання грошей відбувається переважно у фінансових установах (особливо банках) і неминуче призводить до неефективного функціонування банківської системи, а в деяких випадках - до банкрутства та фінансових втрат. Це явище також призводить до корумпованості банківських працівників, що, в свою чергу, спонукає їх до прийняття економічно необґрунтованих рішень та вчинення інших шахрайських дій;

— легалізація кримінальних фінансів, як зазначалося вище, сприяє розвитку організованої злочинності.

Глобальний масштаб проблеми призвів до прийняття у 1999 році Міжнародної конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка зобов'язала держави ратифікувати Конвенцію та вжити негайних заходів для її повної імплементації. Держави також зобов'язані негайно виконувати резолюції ООН щодо запобігання та припинення фінансування тероризму, зокрема Резолюцію Ради Безпеки ООН та низку інших міжнародних документів [4].

Наприклад, держави повинні створити ефективні національні механізми, включаючи системи декларування та інші вимоги до звітності, для виявлення фізичного переміщення грошей та інших фінансових інструментів на пред'явника через кордони. Вони також повинні забезпечити, щоб компетентні органи мали законні повноваження перехоплювати або вилучати гроші та інші фінансові інструменти на пред'явника, щодо яких є підозри, що вони пов'язані з фінансуванням тероризму або відмиванням грошей, або які були неправильно задекларовані чи неправдиво вказані в декларації.

Російсько-українська війна створила сприятливі умови для відмивання коштів незаконного походження через хаос та нестабільність. Воєнний конфлікт

ускладнив контроль за фінансовими операціями, що дозволяє зловживати фінансовими потоками для приховування незаконного походження коштів. В умовах війни з'явилися неформальні канали передачі коштів, які не піддаються ефективному фінансовому моніторингу. Це включає в себе використання тіньових ринків, обмін валютою та інші нелегальні методи переказу коштів. Недостатня економічна стабільність призводить до зниження уваги до фінансових аномалій та порушень.

Війна призвела до значних змін у схемах та шляхах відмивання коштів незаконного походження. Ці зміни можна поділити на такі групи:

− зростання використання криптовалют. Криптовалюти, такі як біткойн, є децентралізованими та важко відстежити. Це призвело до того, що вони стали популярним інструментом для відмивання коштів;

− зростання використання офшорних зон. Офшорні зони пропонують пільговий податковий режим та анонімність. Це робить їх привабливим місцем для відмивання коштів;

− зростання використання фіктивних компаній. Фіктивні компанії можна використовувати для відмивання коштів шляхом створення видимості законної діяльності.

Правоохоронні органи України та інших країн вживають заходів для боротьби з відмиванням коштів незаконного походження, пов'язаного з російсько-українською війною. Ці заходи включають посилення санкцій проти Росії, координацію міжнародного співробітництва у сфері боротьби з відмиванням коштів та підвищення обізнаності про ризики відмивання коштів.

У цілому, війна створила середовище, яке сприяє зловживанню фінансовою системою та відмиванню коштів, особливо в умовах відсутності ефективного контролю та регулювання. Крім того, переміщення великих сум грошей через кордон в умовах війни може бути менше помітним або важкодоступним для нагляду та регулювання, що також сприяє відмиванню коштів незаконного походження.

Отже, основні схеми та шляхи відмивання коштів незаконного походження [15; 23]:

− створення фіктивних бізнесів. Злочинці можуть створювати виглядім реальних компаній для легалізації грошей через фіктивні транзакції;

− використання фінансових установ. Злочинці можуть використовувати банківські рахунки та інші фінансові інструменти для приховування походження коштів;

− інвестування в нерухомість. Закупівля нерухомості може бути використана для відмивання грошей, оскільки це може приховати справжнє походження коштів;

− Інтернет-галузь. Злочинці можуть використовувати електронні платіжні системи та криптовалюту для переказу та легалізації коштів;

− готівкові операції. Використання готівки у торгових операціях може допомагати у прихованні походження коштів.

Ці схеми можуть варіюватися і обиратися злочинцями в залежності від специфіки їхніх діяльностей та потреб відмивання коштів.

2.2. Механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження

Механізми запобігання відмиванню коштів незаконного походження включають в себе проведення детального аналізу клієнтів, відстеження фінансових трансакцій, встановлення процедур ідентифікації осіб, а також співпрацю з регулюючими органами для впровадження відповідних стандартів і вимог.

Додаткові заходи включають в себе внутрішні контрольні системи, які виявляють незвичайні або підозрілі транзакції, а також ведення регулярного навчання персоналу з питань виявлення та управління ризиками відмивання коштів незаконного походження. Законодавство щодо фінансового моніторингу та обов'язковість звітності також сприяють запобіганню цього виду злочинності.

Банки та фінансові установи також можуть використовувати технології, такі як штучний інтелект та аналіз великих обсягів даних, для автоматизованого виявлення аномальних патернів та несподіваних змін у клієнтській поведінці. Крім того, міжнародна співпраця та обмін інформацією між країнами є важливим аспектом для ефективної боротьби з відмиванням коштів незаконного походження.

Важливим елементом є також встановлення чітких внутрішніх політик та процедур, які визначають, які дії слід вживати при виявленні підозрілих транзакцій. Регулярні аудити та оцінка ризиків допомагають покращити ефективність систем запобігання відмиванню коштів незаконного походження та забезпечити їх відповідність законодавству.

Згуртовані зусилля сектору економіки, регуляторів та правоохоронних органів у співпраці з бізнес-галузями, такими як фінанси, нерухомість та торгівля, визначаються як ключовий фактор у подоланні відмивання коштів незаконного походження. Технологічні інновації, такі як блокчейн, також можуть забезпечити прозорість та невідворотність фінансових трансакцій, ускладнюючи спроби вчинення злочинів.

Протидія відмиванню коштів незаконного походження в умовах російсько-української війни вимагає ефективної співпраці між правоохоронними органами, банками та міжнародними партнерами. Також важливе встановлення жорстких правил фінансового моніторингу, щоб упередити використання фінансових систем для легалізації коштів незаконного походження.

Удосконалення законодавства щодо контролю над фінансовими операціями та здійснення ретельного аудиту фінансових установ може сприяти виявленню та припиненню механізмів відмивання коштів незаконного походження. Накладання санкцій на осіб і компанії, що співпрацюють з незаконними фінансовими потоками, також може стати ефективним інструментом. Важливим аспектом є інформаційна прозорість та обмін розвідувальною інформацією між країнами для спільного протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Злочини, пов'язані з відмиванням коштів незаконного походження, становлять серйозну загрозу національній безпеці. Високий рівень злочинності негативно впливає на імідж країни на міжнародній арені. У сучасних умовах відмивання грошей стало високоспеціалізованою формою економічної злочинності і становить загрозу не тільки для окремих держав, а й для міжнародної спільноти в цілому [28].

Зростання злочинності породжує потребу держави боротися з цим явищем, що збільшує витрати на утримання правоохоронних органів. Таким чином, створення середовища, сприятливого для злочинної діяльності, призводить до збільшення державних витрат на правоохоронну сферу, що часто має негативний вплив на інші сфери, які потребують державного фінансування.

Для зменшення ризику залучення банківської системи до відмивання грошей потрібен комплексний підхід. Організації, які не проявляють належної обачності та приймають або надають послуги ненадійним клієнтам, будуть залучені до злочинних схем і, таким чином, зазнають збитків, зокрема, втрачають добросовісних клієнтів. FATF має власний чорний список, вперше опублікований у 2000 році, який включає офшорні юрисдикції, а також юрисдикції, розташовані в Європі.

У жовтні 2002 року Україна була включена до списку країн, які не беруть участі у боротьбі з відмиванням грошей, а в червні 2004 року її було рекомендовано вилучити з чорного списку. Виключення України з чорного списку не тільки покращило імідж країни, але й підвищило ефективність заходів, що вживаються на національному рівні для боротьби з відмиванням грошей. Ця зміна відбулася головним чином завдяки активній участі України у відповідних міжнародних механізмах [36, с. 84].

На міжнародному рівні Україна наразі робить значний внесок у модернізацію міжнародної системи фінансового нагляду і показала приклад ефективної системи за відносно короткий час. Однак, наразі існує потреба у прийнятті додаткових законодавчих актів.

Україна почала комплексно вирішувати це питання у 2002 році. Зокрема, у 2002 році Держфінмоніторинг почав функціонувати у складі Міністерства фінансів України під назвою Державний департамент фінансового моніторингу. З 2005 року Держфінмоніторинг є центральним органом виконавчої влади. Указом Президента України № 526/2006 від 15 червня 2006 року було створено Державну службу фінансового моніторингу (ДСФМУ), відповідальну за моніторинг фінансового стану держави. Указом 526/2006 затверджено символіку Державної служби фінансового моніторингу [5].

У 2005 році Україна підписала Конвенцію Ради Європи про арешт, пошук, відмивання та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

У жовтні 2005 року Європейська Рада та Європейський Парламент прийняли Директиву 2005/60/ЄС про запобігання та протидію використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму. Директива запровадила більш жорсткі умови та вимоги не лише до FATF, але й до держав-членів ЄС [3].

Основним базовим документом фінансового моніторингу є Закон України від 06.12.2019 № 361-IX "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [2].

Метою Державної служби фінансового нагляду України є виконання координуючої ролі у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Основні завданнями Державної служби фінансового нагляду України [5]:

— реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

— подання Міністру фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

— збір, обробка та аналіз інформації про фінансові та інші фінансові операції, що підлягають фінансовому нагляду або можуть мати відношення до підозри у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом;

— створення та функціонування єдиної національної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, ґрунтуються на таких принципах [12; 17]:

— пріоритетність захисту законних інтересів громадян, суспільства та держави від шкоди, завданої легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ);

— пріоритетність заходів із запобігання фінансуванню (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) над заходами з боротьби з ними;

— застосування ризик-орієнтованого підходу до фінансового моніторингу;

— скоординована взаємодія учасників системи запобігання та протидії;

— необхідність здійснення заходів щодо заморожування активів, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням, а також з розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням;

— встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії та вимога застосування заходів стримуючого та пропорційного впливу;

— захист органів фінансового нагляду та їх працівників від залякування та інших несприятливих або дискримінаційних дій у зв'язку з виконанням вимог цього Закону;

— звільнення від відповідальності за збитки, завдані у зв'язку з виконанням завдань фінансового аудиту, в обсязі та порядку, передбачених цим Законом;

— цілісність, адекватність та своєчасність зберігання, збереження та обміну інформацією;

— доступ осіб, які підлягають фінансовому моніторингу, до інформації, необхідної для здійснення фінансового моніторингу;

— звільнення від відповідальності за надання інформації з обмеженим доступом відповідно до вимог цього Закону;

— співробітництво та обмін інформацією з іноземними державами, їх компетентними органами, міжнародними та міжурядовими організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів.

Основними органами фінансового нагляду є [5; 12]:

— банки, страхові компанії (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, лихварі та інші фінансові установи;

— клірингові центри, учасники або члени клірингових систем;

— товарні біржі та інші місця торгівлі товарами та фінансовими операціями;

— професійні учасники фондової біржі (ринку цінних паперів) (крім організацій, що здійснюють торгівлю на фондовій біржі);

— оператори поштового зв'язку та інші організації, що надають послуги з переказу грошей (поштового переказу) та торгівлі іноземною валютою;

— філії або представництва іноземних організацій, які надають фінансові послуги в Україні;

— особи, спеціально призначені для здійснення первинного фінансового нагляду (крім тих, що надають послуги в межах трудових відносин):

a) аудиторські фірми;

b) бухгалтери, організації, що надають бухгалтерські послуги;

c) організації, що надають послуги з податкового консультування;

d) юридичні фірми, об'єднання юридичних фірм та адвокатів, які надають приватні юридичні послуги;

e) нотаріуси;

f) організації, що надають юридичні послуги;

g) організації, що надають послуги зі створення, діяльності та управління юридичними особами;

h) установи, що надають посередницькі послуги в операціях з купівлі-продажу нерухомості, та установи, що надають платні консультаційні послуги щодо операцій з купівлі-продажу нерухомості;

i) організації, що здійснюють касові операції з дорогоцінними металами, дорогоцінним камінням та виробами з них;

j) організації, що займаються лотереями та/або азартними іграми;

— постачальники послуг, що здійснюють розповсюдження віртуальних активів;

— інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Державний фінансовий нагляд здійснюється Національним банком України, центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері запобігання та протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерством юстиції України, Міністерством цифрової трансформації України та спеціально уповноваженими органами.

Механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження в умовах війни в Україні має бути спрямований на:

– зниження рівня корупції та злочинності. Це є основним завданням, оскільки відмивання коштів незаконного походження є наслідком цих явищ. Для цього необхідно посилити боротьбу з корупцією та іншими злочинами, а також підвищити рівень правосвідомості населення;

– посилення контролю за фінансовими операціями. Це дозволить виявляти підозрілі операції, які можуть бути пов'язані з відмиванням коштів. Для цього

необхідно вдосконалити законодавство у сфері фінансового моніторингу, а також забезпечити ефективну роботу фінансових установ та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

– розвиток міжнародного співробітництва. Це дозволить обмінюватися інформацією та досвідом у сфері запобігання відмиванню коштів. Для цього необхідно активізувати співпрацю з міжнародними організаціями та іншими країнами.

Умови війни в Україні ускладнюють реалізацію цих завдань. Зокрема, зростає рівень корупції та злочинності, а також ускладнюється контроль за фінансовими операціями. Крім того, міжнародне співробітництво в цій сфері може бути ускладнене через військові дії.

Незважаючи на ці труднощі, необхідно продовжувати роботу з запобігання відмиванню коштів незаконного походження в Україні. Це є важливою умовою для забезпечення національної безпеки та економічного розвитку країни.

Наведемо заходи, які можуть бути впроваджені в Україні для посилення боротьби з відмиванням коштів незаконного походження в умовах війни:

– у законодавства у сфері фінансового моніторингу. Це включає в себе розширення переліку обов'язкових ознак підозрілих операцій, а також посилення відповідальності за порушення вимог фінансового моніторингу;

– забезпечення ефективної роботи фінансових установ та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Це включає в себе підвищення кваліфікації працівників цих установ, а також забезпечення їх належним технічним обладнанням;

– розвиток міжнародного співробітництва. Це включає в себе підписання нових міжнародних угод у сфері запобігання відмиванню коштів, а також активізацію обміну інформацією з міжнародними організаціями та іншими країнами.

Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність боротьби з відмиванням коштів незаконного походження в Україні, навіть в умовах війни.

Отже, механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження є важливим компонентом фінансової системи. Існують різні заходи, які використовуються для боротьби з цим явищем:

− клієнтська ідентифікація. Фінансові установи повинні здійснювати процес ідентифікації своїх клієнтів, включаючи перевірку їх особистих даних, античитерську перевірку та оцінку ризику від легалізації коштів;

− моніторинг транзакцій. Фінансові установи зобов'язані проводити постійний моніторинг клієнтських транзакцій. Це включає аналіз специфічних параметрів, таких як обсяги транзакцій, валюти, країни-походження та зв'язки з ризикованими регіонами або клієнтами;

− звітність. Фінансові установи повинні подавати звіти про підозрілі транзакції і співпрацювати з урядовими органами;

− професійний розвиток та навчання. Фахівці, що працюють у фінансових установах, повинні постійно оновлювати свої знання про стратегії відмивання коштів та ефективні методи їх запобігання;

− міжнародне співробітництво. Важливо, щоб правоохоронні органи та фінансові установи співпрацювали на міжнародному рівні для обміну інформацією та координації дій для боротьби зі злочинами пов'язаними з відмиванням коштів.

Ці заходи допомагають зменшити можливість успішного відмивання коштів та забезпечують створення більш стійкої фінансової системи.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Внаслідок розвитку інформаційних технологій та прагнення України реалізувати політику цифровізації економіки та суспільства з'явилася нова сфера злочинності - кіберзлочинність. Транснаціональний характер та стрімке поширення цього деструктивного явища зумовили необхідність створення ефективної системи запобігання та протидії кіберзлочинності. Щорічні збитки від кіберзлочинності на світовому рівні складають понад 1,5 трлн. дол. США.

Варто зазначити, що кіберзлочинність останнім часом почала інтенсивно розвиватися, але її глобальне значення зросло і вона стала однією з найнебезпечніших міжнародних загроз. Поява нових форм і методів кіберзлочинності, її видів та транснаціональний характер вимагають відповідного реагування міжнародної спільноти у цій сфері. У зв'язку з цим велике значення має розробка ефективних норм міжнародного права, здатних регулювати відносини у сфері кіберзлочинності, своєчасно виявляти кіберзлочини та ефективно протидіяти протиправній діяльності з використанням цифрових технологій у віртуальному середовищі.

Зростання масштабів кіберзлочинності спонукало міжнародне співтовариство терміново вирішити питання прийняття відповідних нормативно-правових актів для створення структурованого і зрозумілого інформаційного простору, здатного забезпечити високий рівень конфіденційності та достовірності інформаційних потоків, захистити авторські права і надати високий ступінь захисту від шахрайства.

У цьому контексті важливого значення набуває поглиблене вивчення питання захисту національних інтересів України в кіберпросторі відповідно до концепції забезпечення національної кібербезпеки. Створення ефективної системи кібербезпеки зміцнить позиції України на міжнародній арені та доведе її спроможність протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам.

Рис. 3.1. Система забезпечення кібербезпеки держави

Джерело: [15; 19; 31].

Отже, організація протидії відмиванню коштів незаконного походження є важливим завданням, яке вимагає постійного вдосконалення. Наведемо кілька напрямів покращення організації протидії відмиванню коштів [15; 19; 31]:

1. Законодавство та регуляторна політика. Слід постійно аналізувати і оновлювати законодавство, ставки покарань та регуляторну політику, щоб вони відповідали змінюючимся методам відмивання коштів; працювати над забезпеченням ефективного співробітництва між різними національними та міжнародними органами з метою обміну інформацією та спільного розслідування.

2. Впровадження технологій та інновацій. Використання передових технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, блокчейн та машинне

навчання, може значно покращити виявлення та аналіз фінансових транзакцій з ознаками відмивання коштів. Розробка та впровадження таких інструментів має відбуватися в тісній співпраці з фінансовими установами та технологічними компаніями.

3. Збільшення свідомості та навчання. Необхідно здійснювати постійну роботу з навчання та підвищення свідомості фахівців з питань протидії відмиванню коштів. Чим більше фахівців будуть ознайомлені з сучасними методами та прийомами відмивання коштів, тим ефективніше вони зможуть його виявляти та запобігати.

Покращення освіти та підвищення свідомості громадян можуть відіграти важливу роль у запобіганні та протидії відмиванню коштів незаконного походження. Освіта може допомогти створити свідоме та етичне суспільство, в якому громадяни зрозуміють наслідки своїх дій і не будуть втягуватись у незаконні фінансові операції.

Одним зі способів покращення освіти є включення в навчальні програми матеріалу про фінансові ризики, правила та законодавство, пов'язані з боротьбою проти відмивання коштів. Школярі та студенти можуть отримати основні знання про ці процеси та будуть більш готовими реагувати на можливі загрози.

Крім того, потрібно залучати громадські організації, університети та інші освітні заклади до проведення свідомісних кампаній та тренінгів з підвищення фінансової грамотності. Це може включати навчання громадян розпізнавати підозрілі фінансові операції, використовувати електронні системи моніторингу та відслідковування, а також виявляти та мінімізувати ризики, пов'язані з відмиванням коштів.

Важливою частиною цього процесу є співпраця з правоохоронними органами та міжнародними організаціями. Здійснення спільних протидійних заходів, обмін інформацією та досвідом може сприяти покращенню ефективності боротьби з відмиванням коштів у межах національних та міжнародних масштабів.

4. Міжнародне співробітництво. Впровадження спільних протоколів і процедур співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями є принципово важливим для ефективної боротьби з відмиванням коштів. Обмін інформацією та спільні розслідування можуть допомогти виявити транснаціональні схеми відмивання коштів і притягнути винних до відповідальності.

Запорука ефективної боротьби з відмиванням коштів незаконного походження - це співпраця між країнами та міжнародними організаціями в цій сфері. З метою посилення міжнародного співробітництва багато країн активно співпрацюють у рамках фінансових служб і правоохоронних органів.

Одним із напрямків покращення системи протидії відмиванню коштів є обмін інформацією між країнами. Поліція, фінансові інститути та регулятори можуть співпрацювати, обмінюватися даними про підозрілі транзакції та злочинні мережі, що сприятиме виявленню шахрайства та викриттю організованих злочинних груп.

Додатково, створення єдиних стандартів і норм для боротьби з відмиванням коштів також сприятиме ефективній боротьбі з цим явищем. Міжнародні організації, такі як ООН, ФІНРАР та ФАТФ, розробляють і рекомендують такі стандарти для країн-учасниць.

Безперечно, негативний вплив кіберризиків та кіберзагроз зі стратегічної точки зору зростає, так само як і вдосконалення інструментів їх реалізації, тому необхідним і важливим є їх якнайшвидше виявлення та мінімізація. У зв'язку з цим не менш важливою є реалізація стратегії кібербезпеки України, яка має на меті створення належних умов для безпечного функціонування кіберпростору та своєчасного виявлення кіберзагроз.

Необхідність удосконалення державних систем протидії кіберзлочинності обґрунтовується потребою активізації боротьби з кіберзлочинністю, яка стрімко поширюється, має деструктивний вплив на суспільно-політичні та соціально-економічні процеси, тим самим знижуючи довіру суспільства до цифрових технологій.

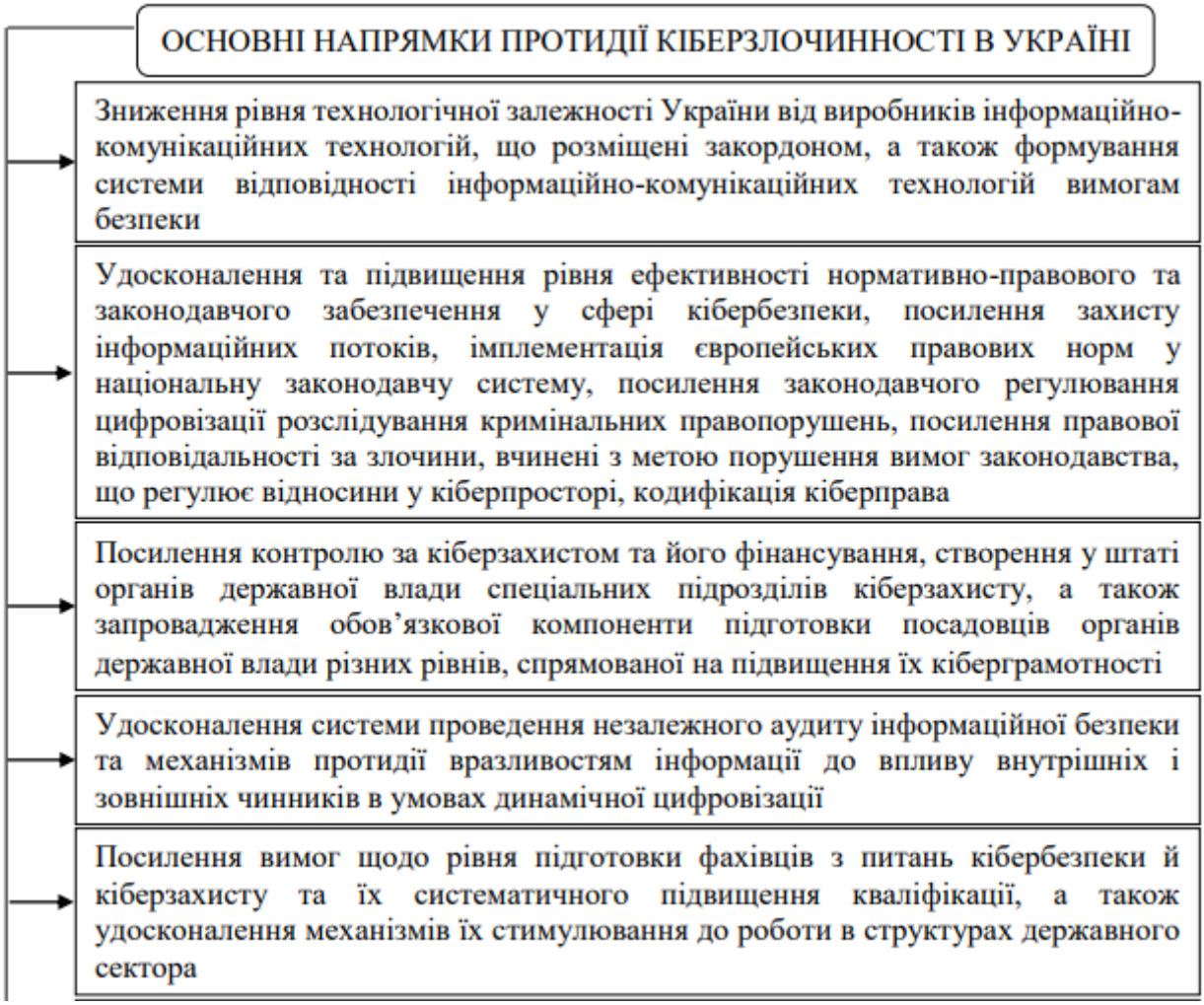

Рис. 3.2. Основні напрямки протидії кіберзлочинності в Україні

Джерело: [15; 19; 31].

Таким чином, посилення міжнародного співробітництва є важливим уроком для країн у боротьбі з відмиванням коштів незаконного походження. Спільні зусилля та обмін інформацією можуть покращити ефективність цієї системи та врешті-решт зменшити масштаби фінансової злочинності. Ці заходи можуть бути використані удосконаленням системи протидії відбиванню коштів незаконного походження. Звичайно, їх успішна реалізація вимагає спільних зусиль урядів, фінансових установ та міжнародних організацій.

Проблеми відмивання коштів незаконного походження та виведення їх із тіньового сектору в Україні можуть бути вирішені більш ефективно, якщо враховувати такі фактори в процесі імплементації законодавства:

– політична воля. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження залежить від політичної волі керівництва країни. Влада повинна бути зацікавлена у боротьбі з цими злочинами та виділяти на це достатні ресурси;

– фінансування. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження потребує значних фінансових витрат. Необхідно забезпечити фінансування для належного функціонування правоохоронних органів, органів фінансового моніторингу та інших державних органів, які беруть участь у боротьбі з цими злочинами;

– залучення експертів. Для розробки та впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження необхідно залучати експертів із різних галузей, зокрема, з юриспруденції, економіки, фінансів, технологій;

– міжнародна співпраця. Боротьба з відмиванням коштів незаконного походження є глобальною проблемою, яка вимагає міжнародної співпраці. Україна повинна співпрацювати з іншими країнами у сфері обміну інформацією, розслідування злочинів та повернення незаконно отриманих коштів.

Додаткові фактори, які також слід враховувати:

– необхідність комплексного підходу. Боротьба з відмиванням коштів незаконного походження вимагає комплексного підходу, який включає в себе заходи на різних рівнях, зокрема, на рівні законодавства, правоохоронних органів, фінансового сектору та громадянського суспільства;

– необхідність постійного вдосконалення. Необхідно постійно вдосконалювати законодавство, правоохоронні практики та фінансові інструменти, щоб відповідати новим викликам.

Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження є важливим завданням для України. Це завдання потребує політичної волі, фінансових ресурсів, залучення експертів та міжнародної співпраці.

ВИСНОВКИ

У результаті написання робити необхідно зробити наступні висновки:

1. Визначено сутність відмивання коштів незаконного походження. Сутність відмивання коштів незаконного походження полягає в процесі, шляхом якого незаконні доходи або кошти, отримані злочинним шляхом, перетворюються на легальні, щоб приховати їх походження та зробити їх вигляд законними. Це злочинна практика, яка включає різні етапи, такі як введення грошей до легального фінансового потоку, зміна їх власності або місця розташування, а також використання різних фінансових інструментів для затримання слідів протиправних дій. Необхідно приділяти повну увагу боротьбі з відмиванням коштів, оскільки це велика загроза фінансовій системі та економіці в цілому.

2. Встановлено, що причини поширення відмивання коштів незаконного походження можуть бути різноманітними. Основні фактори, що сприяють цьому процесу: корупція; організована злочинність; торгівля людьми та насильство; корпоративне шахрайство; синдикати злочинності; податкові ухилення тощо.

3. Обгрунтовано, що процес відмивання коштів незаконного походження залишає негативний вплив на господарську систему, фінансову стабільність і підриває довіру до юридичної системи. Для боротьби з цим явищем уряди та міжнародні організації встановлюють правила, закони та механізми контролю.
Наслідками відмивання коштів незаконного походження є: економічні; правові; соціальні. Відмивання коштів може призвести до невиправданого нерівного розподілу багатства в суспільстві. Гроші, які отримують учасники незаконних схем відмивання коштів, можуть бути використані для фінансування кримінальних, терористичних або незаконних діяльностей. Це може мати негативний вплив на безпеку та благополуччя суспільства. Відмивання коштів незаконного походження має серйозні наслідки як для економіки, так і для суспільства в цілому. З метою боротьби з цим явищем необхідне ефективне

співробітництво між державними органами, банківськими установами та міжнародними організаціями.

4. Охарактеризовано організаційні засади функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження: законодавча база; вимоги до звітності та ідентифікації; регуляторні органи; профілактичні заходи; міжнародне співробітництво; технологічні рішення.

5. Проведено аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження:

− створення фіктивних бізнесів. Злочинці можуть створювати під виглядім реальних компаній для легалізації грошей через фіктивні транзакції;

− використання фінансових установ. Злочинці можуть використовувати банківські рахунки та інші фінансові інструменти для приховування походження коштів;

− інвестування в нерухомість. Закупівля нерухомості може бути використана для відмивання грошей, оскільки це може приховати справжнє походження коштів;

− Інтернет-галузь. Злочинці можуть використовувати електронні платіжні системи та криптовалюту для переказу та легалізації коштів;

− готівкові операції. Використання готівки у торгових операціях може допомагати у прихованні походження коштів.

6. Узагальнено механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження: клієнтська ідентифікація. Фінансові установи повинні здійснювати процес ідентифікації своїх клієнтів, включаючи перевірку їх особистих даних, античитерську перевірку та оцінку ризику від легалізації коштів; моніторинг транзакцій; звітність; професійний розвиток та навчання; міжнародне співробітництво. Ці заходи допомагають зменшити можливість успішного відмивання коштів та забезпечують створення більш стійкої фінансової системи.

7. Запропоновано напрями покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження. Проблеми відмивання коштів незаконного походження та виведення їх із тіньового сектору в Україні можуть бути вирішені

більш ефективно, якщо враховувати такі фактори в процесі імплементації законодавства:

− політична воля. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження залежить від політичної волі керівництва країни. Влада повинна бути зацікавлена у боротьбі з цими злочинами та виділяти на це достатні ресурси;

− фінансування. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження потребує значних фінансових витрат. Необхідно забезпечити фінансування для належного функціонування правоохоронних органів, органів фінансового моніторингу та інших державних органів, які беруть участь у боротьбі з цими злочинами;

− залучення експертів. Для розробки та впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження необхідно залучати експертів із різних галузей, зокрема, з юриспруденції, економіки, фінансів, технологій;

− міжнародна співпраця. Боротьба з відмиванням коштів незаконного походження є глобальною проблемою, яка вимагає міжнародної співпраці. Україна повинна співпрацювати з іншими країнами у сфері обміну інформацією, розслідування злочинів та повернення незаконно отриманих коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 № 768-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text (дата звернення: 25.11.2023)

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20200816 (дата звернення: 25.11.2023)

3. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_94 (дата звернення: 25.11.2023)

4. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 25.11.2023)

5. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 24.11.2023)

6. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного Банку України від 19.05.2020 № 65 / Національний банк України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text (дата звернення: 24.11.2023)

7. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 107 / Національний банк України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text (дата звернення: 26.11.2023)

8. Баранов Р. О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. … канд. наук з державного управління: 25.00.02. Національна академія державного управління при президентові України. 2018. 313 с.

9. Білоус І.І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88.

10. Бондаренко О.С., Рєпін Д.А. Кіберзлочинність в Україні: причини, ознаки та заходи протидії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 246–248.

11. Гавловський В.Д. Аналіз стану кіберзлочинності в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 1 (28). С. 108–117.

12. Глобальна та національна безпека : [підручник] / [авт. кол. : В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянюк; за заг. ред. Г. П. Ситника]. Київ: НАДУ. 2016. 784 с.

13. Гніданик А. Міжнародні стандарти у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [Текст] / Андрій Гніданик // Напрями стійкого зростання у світовій економіці : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студ. та молодих вчених [м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2017 р.]/ редкол. : С. В. Гродський, І. Я. Зварич, О. С. Карась [та ін.] ; відп. за вип. В.Є. Куриляк. – Тернопіль : ТНЕУ. 2017. С. 75-78.

14. Гончаренко І.Г. Аналіз ризику легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, через банки України. *Бізнесінформ*. 2019. № 9. С. 245–251.

15. Дем’янчук В. А. Шляхи удосконалення рівня взаємодії між суб’єктами запобігання та протидії корупції в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 97–102.

16. Думчиков М.О, Сіра М.А. Використання фіктивних суб’єктів господарювання як спосіб легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: основні причини, наслідки та способи боротьби. *Правові горизонти*. 2020. № 23. С. 62–67.

17. Думчиков М.О., Рєпін Д. А. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом за допомогою використання віртуальної валюти (криптовалюти): кримінологічний та кримінально-правовий аспект. The Journal of Eastern European Law. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/dumchykov_repin_82.pdf (дата звернення: 30.11.2023)

18. Завидняк І.О. Легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, як один з видів економічних транснаціональних злочинів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. С. 313–317.

19. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf (дата звернення: 27.12.2023)

20. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf (дата звернення: 27.12.2023)

21. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 9 місяців 2023 року. URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-9-misyacziv-2023-roku.html (дата звернення: 11.01.2024)

22. Кашпур Л. М. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [Текст] / Л. М. Кашпур // *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. №3. С. 103-106.

23. Крайник Г.С., Заточна В.О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних у злочинний спосіб. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 139–147.

24. Лєонов С., Бойко А., Боженко В., Лучко І. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 3 (15). С. 137–144.

25. Лєонов С.В., Бойко А.О., Миненко С.В. Систематизація та характеристика існуючих схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. *Науковий*

вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2019. № 1 (92). С. 35–45.

26. Никончук Н.С., Маслова О.О. Кіберзлочинність в Україні: виклики сучасності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 202–205.

27. Поляков О.М. Активізація міжнародної співпраці у сфері забезпечення кібербезпеки: шляхи удосконалення в реаліях сьогодення. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 129–138.

28. Рєзнік О. М., Берцюх А. О. Поняття та особливості взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з правоохоронними органами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. №22. С. 82–86.

29. Рєзнік О. М., Полянська Є. А. Реформування органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України враховуючи європейський досвід. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Рєзнік. Суми: Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 26-28.

30. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 125–135.

31. Сащенко М.І. Проблемні аспекти запобіггання кіберзлочинності в Україні. *Молодий вчений. Young Scientist.* 2022. № 1 (101). С. 17–20.

32. Стеблянко А. В. Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 19 травня 2020 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 143–146.

33. Стеблянко А. В. Обмін інформацією як основна форма координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (26). С. 177–180.

34. Таран О.В, Гавловський В.Д. Організована кіберзлочинність в Україні: проблеми формування офіційної статистики та її аналізу. *Інформація і право*. 2021. № 4 (39). С. 193–201.

35. Тарнавський Ю., Беседа Д., Момотенко Т., Суворов О., Каракасіді О. Протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом: український та зарубіжний досвід. *Журнал правових, етичних та регуляторних питань*. 2020. Т. 23. Вип. 6. URL: https://www.abacademies.org/articles/combatinglaundering-of-the-proceeds-from-crime-ukrainian-and-foreign-experience9932.html (дата звернення: 01.12.2023)

36. Уткіна М.С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 2. С. 124–129.

37. Уткіна О.В. Зарубіжний досвід протидії легалізації злочинних доходів із застосуванням ризик-орієнтованого підходу в банківському секторі / О. В. Уткіна // *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 2. С. 34–38.

38. Фролов С. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 130–136.

39. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія / О.В. Халін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2018. 244 с.

40. Чабаненко Ю.С. Аналіз сучасних схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2021. С. 249-251. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/64.pdf (дата звернення: 24.11.2023)

41. Чорна С.В., Татарко А.В. Показники оцінки ймовірності участі фінансових посередників у тіньових операціях. *Ефективна економіка*. 2020. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8389 (дата звернення: 30.11.2023).

42. Andreeva L. Y. et al. Experience of Greece on Recapitalization of Banks, Marketing Management and Personnel Retraining in Conditions of Economic Recession.European Research Studies Journal. 2017. Т. 20. № 1. С. 390-409.

43. Bargiacchi P. Cyberspace and International Law. International Workshop at Dokuz Eylul University. 2020. № 12. URL: https://www.academia.edu/44350226/ (дата звернення: 05.12.2023)

44. Buyadzha S. Positive experience of legal regulation of combating cybercrime in EU countries. European Political and Law Discourse. 2017. Vol. 4. Issue 4. С. 41–46.

45. Ronald F. Pol. Anti-money laundering: The world's least effective policy experiment? Together, we can fix it. Policy Design and Practice. 2020. № 1. P. 73–94.

46. Steven M. D'Antuono. Combating Money Laundering and Other Forms of Illicit Finance: Regulator and Law Enforcement Perspectives on Reform. 2018. URL: 86 https://www.banking.senate.gov/imo/media/doc/D'Antuono%20Testimony%2011-29-18.pdf (дата звернення 01.12.2023).

47. Transformation Index of the Bertelsmann Stiftung (2018): [Electronicresource]. Available via: https://www.btiproject.org/en/data/rankings/governanceindex/ (дата звернення: 29.11.2023)

48. Valory G.E. Cyberspace and intelligence: Threats to intelligence, business and personal data will increase in 2022. Modern Diplomacy. 2022. URL: https://moderndiplomacy.eu/2022/03/01/cyberspace-and-intelligence-threats-tointelligence-business-and-personal-data-will-increase-in-2022/ (дата звернення: 09.12.2023)

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи

Здобувача вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ФБМ-22-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітньої програми «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»
Цимбалюка Назара Володимировича
на тему «Відмивання коштів незаконного походження: шляхи виявлення та запобігання »

Кваліфікаційна робота виконана у відповідності з затвердженим планом, поставленні завдання виконані, питання розкриті, метою роботи є узагальнення та визначення особливості шляхів виявлення та запобігання відмиванню коштів незаконного походження.

Проведено дослідження організаційних засад функціонування системи протидії відмивання коштів незаконного походження, аналіз схем та шляхів відмивання коштів незаконного походження, механізм запобігання відмиванню коштів незаконного походження.

Одержані результати можуть бути використані у діяльності банківських установ для забезпечення шляхів покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

У ході дослідження здобувач показав вміння використовувати сучасні методи обробки інформації. Зроблені висновки є аргументовані.

Роботу виконано відповідно до вимог методичних рекомендацій до виконання кваліфікаційної роботи, зроблені висновки. Представлена кваліфікаційна робота на тему «Відмивання коштів незаконного походження: шляхи виявлення та запобігання» є закінченим дослідженням і заслуговує на позитивну оцінку.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи
Москаленко Наталія Віталіївна,
к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансових ринків та технологій

29.12.2023

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти
Цимбалюка Назара Володимировича після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «__»_____ 202__ № допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ Береславська О. І.

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Цимбалюка Назара Володимировича
(прізвище, ім'я, по батькові)
«Відмивання коштів незаконного походження: шляхи виявлення та запобігання»
(назва теми)

Актуальність теми. Ефективність ринків капіталу та відносна відсутність контролю за переказом коштів дозволяє злочинним організаціям безкарно відмивати кошти, отримані від незаконної діяльності, на національному та міжнародному рівнях.

З іншого боку, заходи, що вживаються міжнародним співтовариством проти злочинців, суворо обмежують використання коштів незаконного походження. У цьому контексті злочинці шукають різні способи легалізації джерел походження коштів, вдаючись до так званих "брудних" операцій з відмивання грошей, які постійно набувають нових форм. У сучасному світі існує багато схем відмивання грошей, і регулярно з'являються нові.

Ці нові схеми характеризуються постійним зростанням складності процесу, прискоренням незаконних операцій, постійним розвитком методів відмивання грошей злочинцями та глобалізацією таких процесів. Окрім банків, які традиційно використовуються для відмивання грошей, все більшої популярності набувають системи електронних (віртуальних) грошей. В Україні з'явилися нові злочинні схеми, пов'язані з фінансуванням тероризму та приховуванням доходів від корупції.

Наукова новизна. Проблеми відмивання коштів незаконного походження та виведення їх із тіньового сектору в Україні можуть бути вирішені більш ефективно, якщо враховувати такі фактори в процесі імплементації законодавства:

- політична воля. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження залежить від політичної волі керівництва країни;

– фінансування. Впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження потребує значних фінансових витрат;

– залучення експертів. Для розробки та впровадження ефективних заходів проти відмивання коштів незаконного походження необхідно залучати експертів із різних галузей, зокрема, з юриспруденції, економіки, фінансів, технологій;

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. У ході виконання магістерського дослідження здобувачем вищої освіти проведено достатньо глибокий аналіз теоретичних та практичних основ шляхів та методів запобігання відмивання коштів незаконного походження.

Оформлення текстового та графічного матеріалу магістерського дослідження виконано на високому рівні.

Обґрунтованість пропозиції і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, МФУ України. За результатами магістерського дослідження було запропоновано напрями покращення організації протидії відмиванню коштів незаконного походження.

Наявність недоліків. Недоліки відсутні.

Загальний висновок і оцінка роботи. Робота написана технічно грамотно, тему повністю розкрито, надано вдалі пропозиції. Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота виконана на високому рівні.

Рецензент Директор відділення, Черкаське № 57
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

(підпис, М.П.) Трегубенко Є.В
(ініціали, прізвище)

«___»_____202__ р.